

ПЯЩАК

ВЫДАЊНЕ БЕЛАРУСКАГА КУЛЬТУРНА-
АСЬВЕТНИЦКАГА ЦЭНТРУ
КЛІВЛЕНД
РЭДКА

№10 (20), 1992

Г.Сянькоўскі. Калыханка.

Polacak

Published with the financial support of the parish
Mother of God of Zyrovicy,
Cleveland, Ohio, USA.

Рэдакцыйная калегія: **Святлана Белая** (рэдактар), **Міхась Белямук** (сакратар), сябры--**Сяргей Карніловіч**, **Іна Каханоўская**, **Вольга Дубаневіч** (МакДэрмат), **Лідзія Лазар--Ханенка**, **Янка Ханенка**, **Янка Салавянюк**.

Editorial board : **Svetlana Belaia** (Editor), **Michael Bielumuk** (Secretary),
Members--**Serge Karnilovich**, **Ina Kachanovski**, **Olga Dubanevich**
(McDermott), **Lydia Lazar-Chanenka**, **Yanka Chanenka**, **Jan Solowianiuk**

Ганаровыя сябры рэдкалегіі:
Анатоль Белы, **Васіль Быкаў**, **Язэп Юхо**.

Прозьвішчы падпішчыкаў і ахвярадаўцаў рэдакцыя
будзе публікаваць у часопісе.

All correspondence should be addressed to:
S.Belaia or M.Bielamuk,
10915 Lake Rd., Cleveland, Oh. 44102, USA.
Tel. (216) 651-3451

Калядныя і навагоднія прывітаньні	
Мітрапаліт Менскі і Слуцкі Філарэт.	3
япіскап Канстантын.	3
Васіль Быкаў.	4
Анатоль Белы.	4
Часопіс «Полацк».	7
Сьвятлана Сачанка, Алена Сівакова, грамадзкія арганізацыі Кліўленда.	8

Наша гісторыя

Міхась Белямук. Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў.	9-15
Паўла Урбан. Да пытання этнічнай прыналежнасьці ліцьвіноў.	16-19
Язэп Юхо. Кароткі нарыс гісторыі дзяржава і права Беларусі.	20-22

Згукі Бацькаўшчыны

Анатоль Сабалеўскі. На хвалі беларускага Адраджэньня.	23-27
Радзім Гарэцкі. Багацьце нетраў Беларусі.	28-31

З архіваў КДБ

Уласнаручныя паказаньні Езавітава, Канстантына Барысавіча.	34-39
--	-------

Роднае слова

Масей Сяднёў. Чалавечы ў паэзіі Генадзія Бураўкіна.	40-41
Марат Баскін. Як Янка ў лес хадзіў.	42-43
Сьвятлана Белая Першы сьнег.	44-45

Пад бел-чырвона-белым сьцягам

Анатоль Старадарожскі. 75 угодкі І Усебеларускага Кангрэсу — у Менску.	46-47
Анатоль Зэкаў, Галіна Смоляк. Гімн клюбу «Спадчына».	48

Нашыя карані

Кастусь Калоша. Чатырнаццаць дзён па Беларускаму часу.	49
--	----

Памяць зямлі

Успаміны '92.	53
3 жыцьця эміграцыі.	57

Публікацыі часопіса «Полацк» за 1992 год.	60
---	----

Андрэй Карпук. Распрацоўка макета вокладкі, шрыфтоў і заставак рубрык. На развароце. Віктар Сташчанюк. Менск у 50-х гадах XIX ст. Куток Верхняга горада. На трэцяй бачынцы вокладкі. Фрагмэнт з спектаклю «Ажаніцца — не журыцца» (Далецкія, М.Чарот) у пастаноўцы Беларускага дзяржаўнага тэатру імя Я.Купалы. у ралях: Адэля — Наталья Качаткова, Міхалка, — Аляксандр Лабуш, Язэп Карыта — Павел Дубашынскі.

На чацьвёртай бачынцы вокладкі: Сямён Герус. Стары Менск.

Дарагія чытачы часопіса «Полацк»!

Хрыстос нараджаецца — слаўце!

З пачуцьцём глыбокай духоўнай радасьці, сардэчна вітаю Вас з
высокаўрачыстым сьвятам Раства Хрыстова.

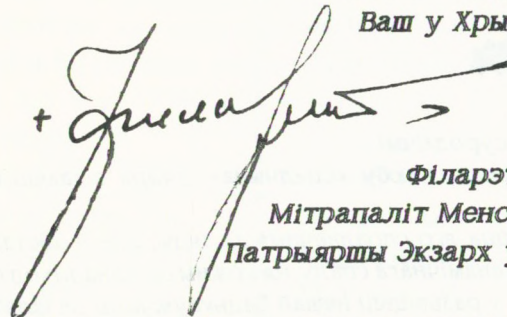
Сёньня, калі ўвесь хрысьціянскі сьвет праслаўляе Увасобленага
Бога дзіцятку, сэрцы нашыя напаўняюцца супакоем і ласканадзеяй, бо
аб гэтым паведамлялі Анёлы

ў сьвятую ноч Раства Хрыстовага. (Лк.2, 14)

Супольна з Вамі разьдзяляючы радасьць гэтага вялікага здарэньня
зычу Вам многіх Божых міласьцяў.

Хай будзе наступнае лета Гасподняе (Лк.4, 19) часам міру,
міласэрдыя і адраджэньня.

Ваш у Хрысьце

+

Філарэт.

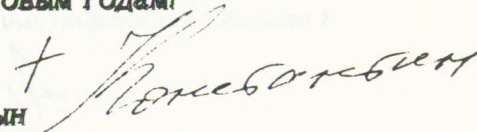
Мітрапаліт Менскі і Слуцкі
Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі

Выказваем Вам сардэчную падзяку за прысланьне нумароў
часопіса «Полацк».

Часопіс, які выдаецца Вашай працай, зьмяшчае каштоўныя матэрыялы
па гісторыі Беларусі, у прыватнасьці,
пра 1000-годзьдзе Полацкай Япархіі.

Няхай благаславіць Вас Усяшчодры Хрыстос Бог і дасьць здароўе і
плён ва ўсёй Вашай працы на карысьць Сьвятой Царквы.

Віншуем чытачоў і рэдакцыю часопіса «Полацк» зь сьвятамі
Раства Хрыстова і Новым годам!

+
Канстантын

Рэктар Менскай Духоўнай Сэмінары
Япіскап Наваградзкі і Лідзкі

Шаноўнае Беларускае за азіеннае
сэрца вітаю са свёдамі
Калядамі. Няхай моё будучае дзі
вас веселіць, гом на вашай
расьпевай бацькаўшчыне.

Васіль Быкаў

Дарагія суседзі!

Сябры Менскага грамадзка-асветніцкага клубу «Спадчына» шчыра вітаюць Вас з
Калядамі і Новым годам!

Хаця да нашага народу зноў вяртаюцца яго спрадвечныя Каляды, але ў абставінах
пагаршэньня умоваў жыцця, менавіта эканамічнага спаду, ня кожны рады надыходзячым
святкам. Многія страцілі ўпэўненасць у разьвіцьці нашай Бацькаўшчыны на шляху да
поўнай палітычнай і эканамічнай незалежнасьці з дэмакратычным заканадаўчым і вы-
канаўчым органамі. Аднак будзем спадзявацца, што народ наш вытрымае ўсе цяжкасьці,
і той глыток свабоды, які мы ўдыхнулі, нікому не ўдасца выціснуць з нашых збалелых
грудзей.

Давайце супольна будзем адзначаць Каляды з надзеяй на лепшую долю кожнага з нас.
Трэба верыць, што нашая дарагая Бацькаўшчына пераадолее эканамічныя цяжкасьці, а
маладое пакаленьне здыме партыйных чыноўнікаў з пасадаў, каб духова і палітычна
адрадіць Беларусь.

Мы жадаем Вам весела адзначаць свята, але не забываць, што Бацькаўшчына ў нас
адна і часопіс «Полацак», у якім супрацоўнічаем і Вы, і мы, таксама адзіны.

З павагай і найлепшымі зычэньнямі ў новым 1993 годзе,

Анатоль Белы

часопіс «Полацак»

віншуе з Калядамі і Новым годам сваіх падпісчыкаў:

Азарку Н. і Ю.
Азарку Я.
Акулу К.
Андрусышыну Ю.
Балтрушэвіча В.
Бартулёў В. і Ф.
Баскіна М.
Бяленіс Л. і А.
Брылеўскіх Ул. і Л.
Бураўкіных Г. і Ю.
Валюкевіч К. і В.
Вініцкую К.
Вороб'я К.
Ворт К.
Варахаева Ул.
Галяк Р.
Герасімовіча Ул.
Галоўку М.
Грэбеня М.
Говард Ф.
Грыцук В.
Грынкевіч К.
Грынкевіча С.
Гутырчыка С.
Даніловіча Б.
Дубаневіч В.
Занковіча А.
Запрудніка Я.
Завістовіча Р.
Кабяку А.
Кавыля М.
Кажана А.
Кажана В.
Каленіка М.

Калошу К.
Каваленку В. і Я.
Карніловіча С.
Каханоўскую І.
Кананчук Т.
Кананчук Г.
Калядку М.
Кіпеляў В. і З.
Касьцюкевіча Ю.
Крыгманаў Л. і М.
Кулеша П.
Мельяновіча С.
Латушкіна М.
Лагуш М. і Я.
Літаровіча Л.
Лукашэвіч В.
Лукьянчыка А.
Мартынава С.
Махнача М.
Мароз Г.
Маталыцкага К. і А.
Махахей С.
Мерлякоў Г. і К.
Міцкевіча А.
Моніда А.
Набагеза Ул.
Найдзюкоў Ю. і Ч.
Наумчыка С.
Нядзьвецкага П.
Орсу—Рамана А.
Палюховіча М.
Пелесу Ул.
Пануцевіч І.
Ракуця Ул.

Рамукоў В. і В.
Раковіча Я.
Радзюкоў Г. і В.
Сажыча Я.
Санковіча А.
Северанюк Л.
Седнёвых В. і М.
Сергеевіча В.
Сеньку М.
Смаршчка М.
Страпкоў Н. і М.
Стрэчаней В. і А.
Станкевіча Ю.
Станкевіча В.
Сурвіллу І.
Тулейку М.
Тумаха В.
Урбана П.
Філістовіча А.
Ханенкаў Л. і Я.
Хвастова М.
Цярпіцкага В.
Целеша А.
Цупрык І.
Шымчыка Я. і З.
Шукелайца А.
Шчорса М.
Шчэцьку В.
Шышку А.
Юхнаўца Я.
Яканюка Ул.
Яраховічаў В. і А.
Яцэвіч В.
Ягаўдзік В.

Часопіс «Полацак» сардэчна вітае ўсіх сваіх аўтараў з Калядамі і новым годам і прысьвячае ім навагоднюю паэму.

❄ Паэма пра нашых супрацоўнікаў ❄

Самсон Самасуй

Неяк гартаючы выданьне,
Што выходзіць у Кліўляндзе,
(«Полацкам» яно завецца),
Налічыў я ў тым выданьні
Супрацоўнікаў нямала,
Аўтараў вядомых, і славурых.
Побач іх—нямала новых,
Што ўсе разам яны ўзьнялі
«Полацак» наш на вышыні,
Да якіх яшчэ далёка
Менскім нашым пабрацімам.
Вось чытайце толькі ўважна.
Паспрабую іх паставіць.
Каб лягчэй было, у рыфму:
Быкаў, Барадулін, Белямук,
Андрэй Карпук, Янка Салавянчук.
Тут і Ялугін знаны, і Гучок,
Ціхановіч, Штыхаў, Смаршчок,
Сажыч, Яўхімовіч, Шніп,
Да яго Каладзінскі прыліп,
Анатоль Грыцкевіч і Юхо,
Рыба не малая—оха, хо!
Вадзім Круталевіч, Белы Анатоль—
Прамінучь іх, братка, не дазволь.
Якавенка тут і Карніловіч,
Вуха чуткае іх ловіць,
Што дзе дзеіцца і як.
Тут-жа і Кастусь Мерляк
З сваёй кнігаю, каторая
Асьвятляе эміграцыі гісторыю.

От-жа чалавек я нехарашы—
Прамінучь быў Кастуся Калошу,
Кавыля, Урбана, Юхнаўца—
Супрацоўнікам няма канца.
Засталіся шчэ Ірына Кісялёва,
Творы паважанага Арлова
І біблейскія гіроні Сяднёва.
Сапраўды, я чалавек заганны—
Прамінучь я Сурмач Ганну,
Навукоўца Савік Ліду—
Не палюбіць за абіду.
Прамінучь я тут і такоўскага
Слаўнага паэту Сяргея Грахоўскага.
Забыў я тут нібыта
айца Страпко і Мікалая, мітрапаліта.
Ды паверце—яны ў нашым сэрцы.
Я папрашу тут прабачэньня:
далейшае пералічэньне
Я мушу конча
Іншым рытмам закончыць,
Адаўна ўжо я закаханы—
Мне сьняцца тры Сьвятланы:
Сьвятлана Сачанка, Сьвятлана Белая—
Душа мая самлелая—
І трэцяя Сьвятлана Антольева—
Трыма душа мая натолена.
Тры кветкі, краскі Божыя,
Што «Полацак» упрыгожваюць.
Яны адным хрышчэньнем зьвязаны—
Ім шмат мы забавязаны.

Мне скажучь: доўга Ты прэро сваё ганяў
Ды ўсіх у рыфму ты няўняў.
Не, не, яны тут не забыты,
Яны ня менш за іншых знакаміты.
Ня мусіць мучыць іх сумлеў—
Іх толькі ў рыфму ўціснуць я не ўмеў.

Імёны нашых шаноўных аўтараў, якія Самсон Самасуй не сумеў «зарыфмаваць» у навагодняй паэме, рэдакцыя часопіса «Полацак» зьмяшчае ніжэй. Як і «зарыфмаваных аўтараў» мы шчыра вітаем са сьвятамі:

Алеся Адамовіча, Кастуся Акулу, Алеся Анціпенку,
Ігара Бараноўскага, Міхася і Уладзіміра Басалыгаў, Марата Баскіна,
Людвіку Бяленіс,
Радзіма Гарэцкага, Сямёна Геруса, Генадзія Грака, Адольфа Гугеля,
Вольгу Дадзіёмаву, Барыса Данілюка, Валянтыну Дашынкевіч, Ядзьвігу Дзьвінскую,
Людмілу Дучыц,
Уладзіміра Жука,
Расьціслава Завістовіча, Сяргея Законьнікава, Анатоля Зэкава,
Вольгу Іпатаву,
Анатоля Казловіча, Юрыя Калядэнку, Міхася Карпука, Валерыя Касмылёва, Ларысу Касьцюкавец, Арлена Кашкурэвіча, Уладзіміра Конана, Вольгу Крутаніч, Хведара Крываноса, Леаніда Крыгмана,
Антаніну Лапіцкую, Лявона Ліпеня, Васіля Ліцьвінку, Уладзіміра Ліхачова, Яўгена Лецку, Алега Лойку, Леаніда Лыча, Аляксандра Люцко,
Валянтыну Мароз, Паўла Марціновіча, Ірыну Масько, Аляксея Мельнікава, Аляксандра Мікалайчанку, Льва Мірачыцкага, Уладзіміра Міхнюка, Анатоля Мясьнікова,
Юзьфу і Часлава Найдзюкоў, Людмілу Налівайку, Віктара Новіка, Ванкарэма Нікіфаровіча, Пётра Нядзьвецкага,
Ірэну Пануцэвіч, Сяржука Плыткевіча, Якава Паўлава, Васіля Пуцко,
Міколу Рыжага, Тацьцяну Рудаву,
Анатоля Сабалеўскага, Валерыя Санько, Паўла Семчанку, Юрыя Смірнова, Галіну Смоляк, Уладзіміра Содала, Васіля Супруна, Васіля Супруна, Юрася Сьцяпанаву
Сяргея Тарасава, Вітаўта Тумаша, Юрыя Тышкевіча,
а.Міхала Уляхіна,
Юрася Хілько,
Анатоля Цітава,
Антана Шукелайца, Міколу Шыбкевіча, Лявона Шымана,
Зьміцера Яўтуховіча.

Рэдкалегія і чытачы часопіса «Полацак» зычаць Вам усім творчых посьпехаў і чакаюць новых сустрэч аў у 1993 годзе на старонках часопіса!

Віншую рэдкалегію часопіса «Полацк» з Новым годам і Калядамі! Зычу Вам усякае памыснасьці ў новым 1993 годзе, а «Полацку» — новых цікавых здабыткаў у справе Адраджэньня Бацькаўшчыны, выхаваньня нацыянальнай сьвядомасьці ў беларусаў! Хай Ваш «Полацк», такі мілы сэрцу кожнага беларуса (дзе-б ён ні жыў), жыве й набірае моц!

Жыве Беларусь!
Сьвятлана Сачанка

Віншуем з Новым 1993 годам! Жадаем посьпехаў, усяго самага найлепшага!
Вельмі Вам дзякуем за «Полацк».

Алена Сівакова, Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

Культурна-асьветніцкі цэнтр «Полацк» вітае з Каляднымі сьвятамі і Новым годам усіх сваіх сяброў, прыхільнікаў і працаўнікоў на беларускай ніве! Зычым усім здароўя, шчасьця, посьпехаў!

Кліўлендзкі аддзел БАЗА жадае сваім сябрам, прыхільнікам і чытачам часопіса «Полацк» вясёлых Калядаў шчасьлівага Новага году!

Кліўлендзкі Аддзел Беларуска-Амэрыканскага Жаночага Згуртаваньня шчыра вітае кожную беларускую сямейку з Новым годам і Калядамі! Няхай радасьць і шчасьце будзе ў кожнай хаце!

Кліўлендзкі аддзел Беларуска-Амэрыканскіх вэтэранаў віншуе з Калядамі і Новым годам! Зычым усім шчасьця, здароўя і памыснасьці!

Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў

Віцебская вобл.

Міхась Белямук

Глыбоцкі р-н

У 1962 г. знайшлі скарб, але мейсца знаходкі нявыяўленае, акалічнасьці знаходкі скарбу нявысьветленыя, колькасьць манэт няведамая. Ведама, што скарб знойдзены ў былым Пліскім р-не і дзьве манэты з гэтага скарбу перахоўваліся ў Віцебскім гісторыка-краязнаўчым музэі.

Абасыдаў	Іфрыкія (Кайруан)	Туніс	793-4	ар-Рашід
Абасыдаў	Фарыс (Шыраз)	Іран	834	ал-Мутасім
Рабцэвіч	і Стуканаў	б.35, №6,	Побаль ²	б.152, №280

Докшыцкі р-н

У 1935-1936 гг. пры няведаных акалічнасьцях у вярхоўі рэчкі Беразіны была знойдзена рымская медзяная манэта сярэдзіны II ст. Гэта ёсьць фоліс, месца чаканкі няведамае. У гэтым часе ў Рыме быў імператарам Антонін Пій (138-161), значыць фоліс чаканены Антонінам Піям.

У Крапоткіна паказаны Бягомльскі р-н, у Побалю адзін раз пададзена, што знойдзена ў Докшыцкім р-не, другі раз — Барысаўскім р-не, Менскай воб.
Побаль² б.152, № 279, б. 351, №47. Побаль³ б.70, №1,
Кропоткін² б.97, № 1383 Рабцэвіч б. 192. № 28

Драздова, Аршанскі р-н

У 1971 г.З.Сяргеева раскапала курганы каля рэчкі Адроў. У адным кургане знайшла 2 сярэбраныя пласьціністыя, арнамантаваныя пярсцёнкі, 38 шклозалочаныя пацеркі. У другім кургане быў знойдзены зь сярэбранага дроту пярсцёнак і шклозалочаная пацёрка. Знойдзеныя рэчы з XI ст.

Сяргеева³ б.405, Сяргеева⁴ б.50-51, Яніцкая... б.136, №24

Друцк, Талачынскі р-н.

Сыстэматычныя раскопкі ў Друцку праводзіліся Л.Аляксеевым 1956—1962 гг. і былі ўзноўлены ў 1965-1967 гг. Дзякуючы раскопкам былі знойдзеныя рэчы.

Пацеркі залатыя, філігранавыя 2 штукі, булаўка сярэбраная з пазалочанай галоўкай. Бранзалет-наруч, сярэбраны са сканьню далікатнага выкананьня. Два сярэбраных бранзалетаў зь вітага дроту. Тры сярэбраныя пярсцёнкі, два сьпляцёныя з дроту, а адзін з шчытком, на якім княжы знак. Сярэбраныя бляшкі, якія нашываліся на вопратку і сярэбраныя накладкі, пласьцінкі ад дарагога калчана. Зьлітак сярэбраны, які грыўнай называўся, вага ягоная 98,4 грамаў. Цікавай знаходкай ёсьць 2 місачкі дыяметрам 60-70 мм і 4 маленькія гіркі, на адной, найменшай, выбіта 6 кропак. Місачкі да вагі, на якіх важылі манэты або мэталы, якія выкарыстоўвалі ювеліры для сваіх вырабаў. Знойдзеныя Працяг. Пачатак у №8(18)—9(19)

рэчы паходзяць з XI-XIII стст.

Алексеев ⁴... 156, 161, 163, Аляксееў ⁵... 17-21, Штыхаў... б.115, 126.

Друя, Браслаўскі р-н.

Перад 1940 г. у горадзе знайшлі на беразе рэчкі Друйкі рымскую манэту Даміцыяна (81-96 гг.) але горад-манетніца не расчытаны.

Побаль ²... б.126, № 34

Дрысьвяты, Браслаўскі р-н.

У 1970 г. і 1976 гг. М.Ткачоў каля возера Дрысьвяты, на замчышчы з XI ст. праводзіў раскопы і знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

АНГБел. б.77, ЗПГКБ Віц. б. 146-147, №487.

Засьценкі, Аршанскі р-н.

У 1901 г. каля в. Засьценкі, якая 10 км ад Копыся, знайшлі скарб арабскіх дзіргемаў, але далейшы лёс скарбу не вядомы.

Штыхов ²... б.63, №463

Закур'е, Чашніцкі р-н

У 1888 г. Е. Раманаў раскапаў курган з жаночым пахаваньнем і знайшоў сярэбраны пярсцёнак, 2 завушнічкі і 5 пацёркаў з XI—XII стст.

Романов... б.148, Алексеев... б.291, зн.105, ЗПГКБ Віц. б.447. №2544

Захарнічы, Полацкі р-н

У 1969 г. Г.Штыхаў раскапаў 5 курганоў каля вёскі, знайшоў у адным кургане з жаночым пахаваньнем 3 сярэбраныя пярсцёнкі з XI ст.

Штыхаў ⁶... б. 243. ЗПГКБ Віц. б.369, № 1965.

Зашчырына, Верхнядзьвінскі р-н.

У 1976 г. З.Сяргеева праводзіла раскопкі курганоў. У кургане №4 знайшла 2 шклозалочаныя пацеркі вялікага памеру зь ярка залатой фольгай у сярэдзіне, яны з X-XI стст.

Сяргеева ⁵... б.81-82

Казянкi, Полацкі р-н

24 красавіка 1973 г. вучні 4 клясу полацкай сярэдняй школы Саша Дрозд зь Міхасём Бараном вырашылі пайсці на рыбалку. Узялі яны вуды і пайшлі на ўзараны калгасны палетак назьбіраць чарвякоў. Прыблізна 300 метраў ад берагу ракі Дзвіны Саша на ўзараным полізаўважыў бліскучы кружочак. Ён паклікаў сябру Міхася і паказаў знаходку. Калі хлапцы ўважліва прыгледзіліся да ўзаранае ральлі пабачылі, што бліскучых кружочкаў ёсць болей і, паклаўшы вуды, пачалі рукамі разграбаць зямлю. Сабраўшы адпаведную колькасць кружочкаў пабеглі ў Полацк, каб паказаць супрацоўнікам Полацкага музэя М.Аляксееву й А.Хлябцэвічу сваю знаходку, бо ім здалася, што гэта

манэты. Супрацоўнікі музэя пацвердзілі, што гэта ёсць манэты, арабскія дзіргемы і пабеглі на казанкоўскае калгаснае поле.

Прыблізна 20 см ад паверхні ральлі паказаліся слупкі дзіргемаў, яны былі агорнутыя ў бяросту. Сабралі 5580 цэлых і 2008 абрэзаных або абламанных дзіргемаў, але вестка аб знойдзеным манэтнага скарбу маланкай даляцела да людзей, якія прыбеглі й зьбіралі манэты на ўзараным полі, колькі яны назьбіралі невядома. Прыпушчэнне, што некалькі соткаў.

Усё-ж Казянкаўскі скарб, які перахоўваецца ў Полацкім краязнаўчым музэі мае 7588 дзіргемаў і ваżyць 20 кг, зьяўляецца адным з найбольшых скарбаў Усходняе Эўропы. Шкада, што толькі 93 манэты В.Рабцэвіч агледзеў і даў апісаньне.

Абасыдаў 4 дзіргемы чаканены ў Бадаа—Туніс, Васіт—Ірак, Нісабур—Іран, каліфамі: ал-Мутамід (870-892), ал-Мутадыд (892-909)

Тагірыдаў 1 дзіргем з Самарканду— Узбекістан, Мухамад ібн Тагіра (862—872)

Саманідаў 77 дзіргемы з Андарабы, Нісабуру— Іран, Балх — Афганістан, Самарканду і аш-Шаш — Узбекістан, каліфамі: Ізмаіл ібн Ахмад (892—907), Ахмад ібн Ізмаіл (907-913), Наср ібн Ахмад (913-942)

Сафарыдаў 1 дзіргем з Фарыс (Шыраз)—Іран, Амр ібн ал-Лайт (878-902)

Булгараў на Волзе 2 дзіргемы, эміра Мікаіл ібн Джафар 923—948 (??).

Імітацыя абасыдзкім дзіргемам 3 манэты

Імітацыя саманідзкім дзіргемам 2 манэты

Рабцэвіч і Стуканаў... б.33-34, Рабцэвіч ³... б.380, Штыхаў ⁷... б.81-82

Кастрыца, Лепельскі р-н.

У 1965 г. Г.Штыхаў раскапаў 2 кураганы з XI ст. і знайшоў 4 шклозалочаныя і 1 шкло-сярэбраную пацерку, сярэбранае скронёвае кальцо, сярэбраны або білонавы пярсцёнак. Штыхаў ⁶... 245-246, Яніцкая... б.137, №28

Кіселі, Талачынскі р-н.

У 1885 г. М.Турбін каля рэчкі Адроў праводзіў раскопкі гарадзішча і курганнага магільніка. Ён знайшоў 20 шклозалочаных і 5 шклосярэбраныя пацеркі.

Яніцкая... б.131, №8

Краснае, Дзісьненскі ўезд.

У 1896 г. падчас капаньня канавы выкапалі скарб, ваżyў каля 780 грамаў, меў ён 66 цэлых дзіргемаў і мноства абломкаў. Скарб адаслалі ў Архэалягічную камісію і В.Тызенгаўзэн даў кароткае апісаньне манэтаў.

Абасыдаў 7 дзіргемаў з 899—939 гг. ад ал-Мутадыда да ар-Радзі, чаканены: Багдад, Басра, Васіт—Ірак.

Бувайгідаў 17 дзіргемаў з 949—979 гг. ад Імад ад Даўля да Адыд ад Даўля, чаканеныя: Астрабад, ал-Ахвас, Джанаба, Джорджан, Дінавар, Ісбаган, Шыраз —Іран, Басра, ал—Куфа — Ірак.

Зіярыдаў 8 дзіргемаў з 9676—977г. Бісутун ібн Вамшэгір

чаканення: Амул, Джорджан, Сарыя —Іран.

Саларыдаў 1діргем з 975-6 ал-Марзабан ібн Ізмаіл (?) чаканены ў Ардабіл—Азербайджан
Саманідаў 64 діргемы з 916 —986 гг. ад Наср ібн Ахмада да Нух ібн Мансура,

чаканення: Андараба, Нісабур, Рашт—Іран;

Балх —Афганістан; Бухара, Самарканд, аш-Шаш—Узбекістан.

Гамданідаў 3 діргемы з 945—967 гг. Насір ад Даўля і Сейф ад Даўля.

Браты чаканілі діргемы супольна. Манетніца не расчытана.

Імітацыя саманідзкім діргемам — 2 манэты.

В.Тызенгаўзэн расчытаў ня толькі цэлыя діргемы, але некаторыя абломкі дзеля гэтага атрымалася 102 діргемы. Найстарэйшай манэтай ёсць діргем абасыдзкі ал-Мутадыда з 899 г., наймаладзейшай манэтай саманідзкі діргем Нух ібн Мансура, адсюль прыпушчэнне, што скраб быў закапаны каля 990 г.

Марков.. б.136, №1

Крыніцы—Навінкі, Талачынскі р-н.

У 1972 г.З.Сяргеева раскапала 12 курганных насыпаў і знайшла шклозалочаныя пацеркі, але колькасць не падаецца.

Сяргеева ⁶... б.368.

Курына, Віцебскі р-н

У 1872 г. М.Кузьцінскі раскапаў 2 курганы, знайшоў сярэбраны пярсыцёнак з чатырох-граненага дроту і 11 шклозалочаных пацерак.

Алексеев... б.282, зн. 43.

Латыгоўка, Талачынскі р-н.

У 1973 г. З.Сяргеева раскапала курган і знайшла бронзавую бляху зь сьлядамі пазалоты і кавалачкамі эмалі.

Сяргеева ⁷... б.381.

Лепель

У 1883 г. М.Кузьцінскі раскапаў 3 курганы і знайшоў 2 шклозалочаныя пацеркі.

Алексеев... б.292, зн. 113.

Лісна, Верхнядзвінскі р-н.

У 1976 г. З.Сяргеева раскапала 6 курганоў, паводля знойдзеных рэчаў, курганы з X-XII стст. Яна ў кургане з жаночым пахаваннем знайшла шклозалочаныя пацеркі і кавалкі шаўковай тканіны гафтанай залатымі ніцямі. М.Фехнер кажа, што шаўковую тканіну выраблялі ў імператарскіх майстэрнях Канстантынопаля і прадавалі толькі «верхушке феодальнага общества». Выглядае, што ў кургане каля вёскі Лісна была пахаваная выдатная княжага паходжаньня палачанка.

Сяргеева ⁸.. б. 425, Яніцкая... б.137, №33, Фехнер... б.137

Лука, Сеньненскі р-н.

У 1893 г. Е.Раманаў праводзіў раскопкі курганоў каля Багданаўскага возера, якое каля вёскі Лука і на ўсходнім беразе возера курганны могільнік. У адным з курганоў знайшоў арабскі діргем з X ст.

Романов ²... б.66

Лукомля, Чашніцкі р-н.

У 1888 г. Е.Раманаў праводзіў раскопкі курганоў. У адным з курганоў знайшоў накі-нечнік дзіды, утулка была абвітая тонкім сярэбраным дротам. Інвентар кургана з XI ст. Романов ³... б.29.

Лукомля, Чашніцкі р-н.

У 1966 г. вучні сярэдняе школы прыпадкова знайшлі ў разараным кургане шкілет муж-чыны, каля якога ляжаў накінечнік дзіды, утулка была інкруставаная серабром.

Штыхов... б.131-312.

Лукомля, Чашніцкі р-н.

У 1966 —1969 і 1971 гг. Г.Штыхаў праводзіў раскопы гарадзішча і курганнага мо-гільніка. У пластах з ІУ—УІстст. былі знойдзеныя 2 рымскага паходжаньня бронзавыя пад-вескі, арнаментаваныя эмалью. У пластах X—XII стст. Штыхаў знайшоў діргем Саманідаў Наср ібн Ахмада з 914—943 гг. і ангельскі пены Этльтэда II з 978-1016 гг. Таксама былі знойдзеныя 2 шкляныя сярэбраныя пацеркі, 3 шклозалочаныя пацеркі і пацерака залатая ажурная.

Штыхов... б.43-45. 50,131, Шыхов ⁸... б.348-349. Штыхов ⁹... б. 320, 322, 326, 327.

Штыхов ¹⁰... б.402-403. Яніцкая... б.137, № 34

Лучоса, Віцебскі р-н.

У сярэдзіне мінулага стагодзьдзя знайшлі скарб арабскіх діргемаў. З гэтага скрабу Г.Ганзен атрымаў 2 манэты.

Абадсыдаў Самарканд Узбекістан 862-3 ал-Мустаін

Арабскі діргем не расчытан 718-815

Марков... б.2. №8.

Людзінічы, Дубровенскі р-н.

Перад 1914 г. знайшлі пэрсідзкую манэту Сасанідаў Хосроя II (590-628)

Отчет... б.13-15 Поболь ²... б.155 № 326.

Малыя Дольцы, Ушацкі р-н.

У 1970 г. Падачас палявых работ знайшлі арабскую манэту, якую пераслалі ў Беларускі дзяржаўны ўнівэрсытэт, дзе яна перахоўваецца.

Абасыдаў Багдад Іран 772-3 ал—Мансур

Штыхов ²... б.85, №754, Рабцэвіч і Стуканаў...б.35. №12. Поболь ²... б.191, № 653.

Маскавічы, Браслаўскі р-н.

У 1976—1978 і 1980—1981 гг. Л.Дучыц праводзіла раскопы гарадзішча каля возера Дзерба. Яна пазнаходзіла рэчы з XI—XII стст. З крыжы-складні, адзін зь іх бронзавы аздоблены сінняй і чорнай выэмчатамі эмальямі і пазалотай. Шпора інкруставаная серабром, і пазалочаная пацерка.

Дучыц... 413, Дучыц ²... б.85. ЗПГКБ Віц. б.152, Дучыц ³... б.244. 245.

Мацюшына Сьцяна. Лепельскі р-н.

Прыблізна 1873-1875 гг. М.Кузьцінскі раскапаў курган з жаночым пахаваньнем і знайшоў 4 сярэбраныя скроневыя калыцы, 4 сярэбраныя філігранныя пацеркі і некалькі шклозалочаных пацеркаў.

Алекеев.. б.293, зн. 123.

Мёрскі р-н.

У 1965 г. бвыў знойдзены манэты скарб, з гэтага скарбу толькі адна манэта трапіла ў прыватную калекцыю І. Цэнцыпера ў Віцебск, гэта дзіргем.

Саманідаў. Наср ібн Ахмаада (864-892) месца чаканкі не расчытана. Рабцэвіч і Стуканаў. ... б.35. №8.

Мількавічы, Бешанковіцкі р-н.

У 1929 г. С. Дубінскі пісаў, што праводзіліся раскопкі курганоў, бо тут быў знойдзены скарб сярэбраных нашыйнікаў (грыўнаў), але колькасць нашыйнікаў і іх лёс не падае. Дубінскі... б.511,

Навінка. Талачынскі р-н.

У 1972 г. З.Сяргеева раскапала 12 курганоў, у трох курганах з жаночым і дзіцячым пахаваньнямі. Знайшла 3 шклозалочаныя бочкападобныя пацеркі, яны ёсць большыя ад тых шклозалочаных, якія маюць форму цыліндрычную. Такого самога памеру ёсць шклосярэбраныя пацеркі. Колькасць шклозалочаных цыліндрычных і шклосярэбраных З.Сяргеева не пералічае, але кажа, што паміж пацеркамі шклозалочанымі і шклосярэбранымі знайшла 6 ракавінак каўры і падвеску бронзавую з сьлядамі жоўтай эмалі. Рэчы датуюцца X-XI стст.

А.Мітрафанаў у Зборы помнікаў № 22336 раскопкі курганоў З.Сяргеевай адносяць да 1973 г. З.Сяргеева, друкуючы артыкул у КСИА піша: «В 1972 г... раскопана 12 курганов».

Сяргеева ⁹... б.85, 687-89, ЗПГКБ, Віц. б.417, №2335, 2336.

Несіна. Лепельскі р-н.

У 1873 г.М.Кузьцінскі раскапаў курган, у якім знайшоў пярсцёнак сярэбраны (?) і шклозалочаную пацерку.

Алексеев.. б.294. зн. 127.

Новы Пагост. Мёрскі р-н.

Перад 1893 г. селянін Шамуро раскапаў курган, у якім знайшоў дыядэму, але ўлады

адабралі яе ад Шамуры і пераслалі знаходку ў Эрмітаж. Дыядэма была залатой, мела пласьціністы абруч, да якога былі прывешаныя залатыя шарыкі.

Покровский... б.12.

Опса. Браслаўскі р-н.

Каля 1891 г. Ф.Пакроўскі раскапаў 2 курганы, у адным знайшоў сярэбраную падвеску, у другім маленькія гіркі ад вагі рознай вялічыні.

Покровский².... б.205. 210. Штыхов ²... б.34, №53

Бібліяграфія

Алексеев Л.В. Алексеев ², Алексеев ³, Кропоткин Р.В, Кропоткин ²

Марков А.

Побаль Л.Д., Побаль ², Побаль ³, Покровский Ф.В, Покровский ²

Романов Е.Р. Рабцэвіч В.Н. Стуканоў А.А. Сяргеева З.М.

Штыхов Г.В., Яніцкая М.М.

Гл. Полацак № 18, б.20.

Рабцэвіч В.Н.² Сяргеева З.М.²

Штыхов Г.В.², Штыхов Г.В.³, Штыхаў Г.В.⁴ Штыхов Г.В.⁵

Гл.Полацак № 19, б.18.

Алексеев Л.В.⁴, Полоцкая земля. М. 1966 г.

Аляксееў Л.В.⁵ Старажытны Друцк. ПГКБ. №3, Мн.1973.

Дучыц Л.В. Исследования в Браславском и Миорском районах. АО за 1977, М.1978.

Дучыц Л.В. ² Масцовіцкае гарадзішча (XI—XIII стст.) «Весці» АН БССР, №4, Мн.1980.

Дучыц Л.В.³Городище Московичи (к вопросу о порубежных пунктах Полоцкого княжества). зб. Труды Международного Конгресса археологов-славистов, т. 2. сек IУ,К. 1988

Дубінскі С.А. Досьледы культур жалезнага перыяду БССР у 1929 г.. Запіскі аддзелу гуманітарных навук АН БССР. Працы археалагічнай камісіі. Т.2. Мн 1930,

Романов Е.Р.² Общий очерк Витебской губернии. Витебск. 1989 г.

Романов Е.Р.³ Старина доисторическая Северо-Западного края. Вильна. 1908 г.

Фехнер М.В. Изделия шёлковых мастерских Византии в Дрвней Руси. СА №3, М., 1977.

Рябцевич В.Н.³Козьянковский клад . АО за 1973 г. М. 1974

Сяргеева З.М.³ Разведочные работы на территории друцкого волока. АО за 1971, М.1972

Сяргеева З.М.⁴ Раскопки курганов на друцком волоке. КСИА № 139, М.1974,

Сяргеева З.М.⁵ Курганы у др. Заширино в Полоцком Подвинье. КСИА. №183, М. 1986

Сяргеева З.М.⁶ Обследование в Витебской области. АО за 1972, М.1973

Сяргеева З.М.⁷ Работы Витебского отряда. АО за 1973 г. М. 1974

Сяргеева З.М.⁸ Раскопки курганов на северо-западе Витебской обл. АО за 1975 г М., 1976

Сяргеева З.М.⁹ Курганы деревни Новинки (Витебской обл.) КСИА, № 144, М.1975

Штыхаў Г.В.⁶ Вывучэньне курганоў Полацкай зямлі (пач.Х—пач. XIIIст.) зб.Беларускія старажытнасьці. Мн.1972.

Штыхаў Г.В.⁷. Ажываюць сівыя стагоддзі. Мн. 1982 (2 выд).

Штыхов Г.В.⁸. Обследование памятников Полоцкой земли. АО за 1968, М.1969.

Штыхаў Г.В.⁹ Раскопкі ў Лвкомле ў 1966—1968 гг.зб.Древности Белорусии. Мн.1969

Працяг у наступным нумары

Да пытання этнічнай прыналежнасці

старажытных ліцьвіноў

Паўла Урабан

Бясспрэчна, і пазней узынікалі хваляваньні і паўстаньні, а напрыклад, вялікае паўстаньне вільцаў-люцічаў у 983 г. на нейкую сотню гадоў прыпыніла нямецкую каланізацыю земляў палабскіх славянаў. Цяжкі ўдар гэтыя славяне былі атрымалі і ў 955 г. Тады паўстаньне абадрываў і люцічаў успыхнула ў сувязі з вайной караля Атона I з мадзярамі-венграмі, войска якіх было разбітае 10 жніўня 955 г. Пасьля гэтай перамогі над ракой Лех кароль Атон I празь нейкі час рушыў з сваім войскам на поўнач. У тым паходзе ўдзельнічаў таксама прыгадваны граф Гера, якога асабліва не навідзелі славяне. Апалчэньне славянскіх плямёнаў узначальваў князь абадрываў Стойгнеў. Вялікая бітва, а, фактычна, разьня, адбылася 16 кастрычніка 955 г. пад ракой Рэкіца. Тую бітву, у якой, між іншага, на баку нямецкага войска супраць славянаў змагаліся славяне руяны-русы, таксама па драбязна апісаў ханіст манах Відукінд.¹⁵⁰ Знайшоўшыся ў абкружэньні, частка нямецкага войска з гэтымі руянамі зрабіла хітры манэўр, наладзіла ўначы празь раку тры масты, празь якія змагла пераправіцца галоўная рэшта гэтага нямецкага войска. Гэты манэўр славянскае апалчэньне, у асноўным пяхота, заўважыла з спазьненьнем і ў бой уступіла пасьпешліва і разрозьненна. Адсюль і атрымалася разьня, у якой загінуў таксама і князь Стойгнеў. Ня было літасьці і для тых славянскіх ваякаў, якія былі захопленыя ў палон: ім тут-жа адсеклі галовы.

Гэткім цяжкім быў той пэрыяд для палабска-паморскіх славянаў.¹⁵¹ Але вернемся да 40-х гадоў. Здаецца няма патрэбы

гаварыць пра тое, што прыгадваньня забойства князёў і пераход на нямецкі бок князя стадаранаў Тугаміра значна аслабілі здольнасьць славянскіх палабска-паморскіх плямёнаў да супраціву, якія, дарэчы, варажнечылі яшчэ і між сабою. І пра гэта можа сьведчыць той факт, што ў 949 г. у землях заходніх славянаў былі заснаваныя ажно тры каталіцкія біскупствы, а гэта з цэнтрамі ў Старгардзе, у Гавэльбэргу і Бранібору.

Такім чынам, ёсьць падставы меркаваць, што нейкая частка вільцаў-люцічаў, да якіх мог належаць і князь Рагвалод, была пакінула ў тым часе свае ранейшыя мясціны жыхарства і перасялілася на ўсход. Аднекуль-жа з Захаду, «з ляхаў», прыблізна ў тым часе былі перасяліся на ўсход таксама вяцічы і радзімічы з сваімі князямі Вячкам і Радзімам. Дарэчы, гэткае перасяленьне на ўсход было ахапіла ў тым часе ўкраінскіх валынянаў. Раней валыняне жылі на востраве Воліне, дзе знаходзіўся калісьці вялікі і славуны горад Волін. Горад Валынь быў таксама пабудаваны гэтымі валынянамі над ракой Буг. Таксама былі нейкія прычыны, што за часоў бізантыйскага імператара Канстанціна Парфірароднага адно з харвацкіх плямёў, якое жыло на ўсходзе адвархоўя Віслы, перасялілася на Балканскі паўвостраў, у Захлумскі край.

Магчыма, што да гэтага перасяленьня спрычынілася сутыкненьне тых харватаў з перасяленцамі вільцамі-люцічамі і валынянамі.

Этнічная назва люцічы была патранімічнага паходжаньня. Яна была запазычаная

ад імя князя Люта або Лютаміра. Быў-жа ў старой Польшчы часоў Баляслава Храбрага горад, які называўся Лютаміскам. Цяпер, гэта, як выглядае, гарадок Літамер-жыцы, што знаходзіцца над Эльбай на поўначы Чэхаславакіі. Але назву для ўсходня-славянскага племя лэнзанаў ці лэнцанаў Канстанцін Парфірародны мог падчэрпнуць з заходніх крыніцаў. Якраз у 945 г., а затым яшчэ ў 949 г. да нямецкага караля Атона I наведаліся два вялікія пасольствы гэтага бізантыйскага імператара. А ў 949 г. ў Канстантынопаль завітала таксама пасольства караля Атона I, да якога, між іншага, належаў у якасьці перакладчыка Ліудпранд, пазнейшы Крэмонскі япіскап, які ў сваіх трактатах, прысьвечаных Бізантыйскай імперыі й ейным дачыненням з Захадам, апісаў таксама няўдалы паход на Канстантынопаль у 941 г. кіеўскага вялікага князя Ігара.¹⁵²

Можна меркаваць, такім чынам, што ў выніку абмену гэтымі пасольствамі бізантыйскі імператар Канстанцін Парфірародны і мог даведацца пра лёс ваяўнічых вільцаў-люцічаў або пра іхны пагранічны горад. Лончын (Ленчын?), што ляжаў над Лабай і які ў лацінскай транскрыпцыі называўся: Lunkini і Lunzini. Апрача яго, на тэрыторыі, дзе калісьці жылі вільцы-люцічы, захаваліся яшчэ гарадкі з назвамі Лютцаў, Ляйцэн.

Калісьці ня толькі паасобныя плямёны, але і плямёны, аб'яднаныя ў межах адной дзяржавы, маглі называцца абагульняльна, зыходзячы з уласнага імя таго або іншага князя. Гэтак ўзьнікла этнічная назва для палякаў «ляхі», якая пайшла ад імя легендарнага польскага князя Леха. Таксама ў сярэдзіне X стагодзьдзя палякаў называлі яшчэ «ліцікамі» або «ліцікавікамі». Гэтыя назвы для палякаў, якія адпавядалі імені

польскага князя Лесткі, занатавалі, напрыклад, Канстанцін Парфірародны і саксонскі ханіст манах з Відукінда.

Аднак свае назвы плямёны маглі атрымліваць яшчэ ад назваў рэкаў і гарадоў. Возьмем, для прыкладу, нашых палачанаў, якіх у старых летапісах залічалі да крывічоў і адрозьнівалі іх ад крывічоў як асобнае племя палачанаў, Радары, якія належалі да саюзу плямёнаў вільцаў-люцічаў, аднолькава маглі запазычыць сваю назву ад назвы гораду Радагошч. Жылі на Захадзе яшчэ славянскае племя любушанаў, але і ў іх галоўным культавым цэнтрам быў горад Любуш. Дык магчыма, гаворачы, пра ўсходня-славянскае племя лэнзанаў-лэнцанаў, бізантыйскі імператар меў на ўвазе якраз люцічаў, але іхную назву высноўваў ад пачутай ім назвы пагранічнага гораду вільцаў-люцічаў, аднолькава маглі запазычыць сваю назву ад назвы гораду Радагошч. Жылі на Захадзе яшчэ славянскае племя любушанаў, але і ў іх галоўным культавым цэнтрам быў горад Любуш.

Дык, магчыма, гаворачы пра ўсходня-славянскае племя лэнзанаў-лэнцанаў бізантыйскі імператар меў на ўвазе якраз люцічаў, але іхную назву высноўваў ад пачутай ім назвы пагранічнага гораду вільцаў-люцічаў, які зваўся Ленчынам або Люнцынам. Дарэчы, у мясцовасьці гэтага гораду жыло невялікае племя лінянаў, што таксама належала да саюзу плямёнаў-люцічаў і называлася: Linones, Lingones і Linagga. У лацінскай транскрыпцыі краіна люцічаў і люцічы яшчэ называліся Leuticia, Leuticii, Leuticios, Luidcii, Luidizi. Апрача культывага цэнтру Радагошча у вільцаў-люцічаў быў таксама горад Драгавіт, які ляжаў над ракай Пенай. У грамаце нямецкага караля Канрада III, што была датаваная 1150 г. і якой пацьвярджаліся ранейшыя прывілеі

для Гавэльбэргскай каталіцкай япархіі, побач зь іншымі паселішчамі славянаў-радару былі названы Драгавічы і Людзіны. Паводля гэтага дакумэнту, паселішча Драгавічы знаходзілася на поўдзень ад Гавэльбэргу, а Людзіны—гэта цяперашні гарадок Людзеніц. Сярод земляў гэтай Гавэльбэргскай япархіі былі названы таксама землі: Linagga, Liezici і Nielietizi, Мяркуем, што пад «Ліцічамі» і «Няліцічамі» выпадае разумець зьмененыя формы назваў люцічаў і нялюцічаў.¹⁵³

Мы ўжо гаварылі, што ў мясцінах, дзе калісьці жылі плямёны саюзу вільцаў-люцічаў, захаваліся тапанімічныя назвы Крывіч і Крэва. Захаваліся тут яшчэ гэтакія назвы гарадкоў: Баседаў, Любц, Любтэн, Міраў і Цяпераў. У дагаворнай грамаце Мекленбургскага князя Генрыха Барціна, што была датаваная 1222 г., згадваліся гэтакія паселішчы, якія знаходзіліся, праўда, на тэрыторыі абадрыдаў: Brizen Lubimari, Mirisdorp і Wizendorp.¹⁵⁴ Няцяжка здагадацца, што гэта былі Бярэсьце, Віцень. Любаміры і Мір.

Цяпер перанясем прыгадваня тут тапанімічныя назвы на тэрыторыю, скажам, Заходняй Беларусі. Два Радгошчы захаваліся ў Янаўскім і ў Наваградзкім раёнах. З Радагошчам супадаюць назвы Радзеж і Радашковы. Маецца два Драгічыны, назва якіх магла паходзіць ад племя дрыгавічы, але гэткую назву яны маглі атрымаць таксама на ўзор гораду Драгавіт і паселішча Драгавічы. Рака Пена адмяжоўвала чэразь-пенянаў ад радараў і далянчанаў, і Пінай называецца прыток Прыпяці. Не гаворачы ўжо пра назвы Крывіч і Крэва, для Баседаў ёсьць адпаведнікі: Бяседа, Бяседкі, Бяседнае, Бяседы, для Любца і Любтэна — Любча, Любатынь Любач, Любань, Любна, Любель Любейкі, Любашава, Любашкі, Любята, для Людзінаў — Людзьвінава, для Мірава—Мір,

для Цяцерава — Цяцераў, Цецяроўка, Цеце-равец, Цецяровінцы, Цяцеры.

Прасочым таксама, якія спэцыфічныя сьляды зь гледзішча тапаніміі дадаткова маглі пакінуць перасяленцы часткі вільцаў-люцічаў. Вількамір, Ваўковічы, Ваўкалата, Валконікі, Вількі, Вількія, Вільча, Вільканцы, Вілкавішкі, Воўчыя, Ваўкавыск, Люта, Лютая, Лютаўка, Люцін, Люцін, Люец, Лютавень, Лютыня, Лютыніца, Лютэйка, Летаўка. Можна далучыць сюды Людалішкі і Люцынішкі, што знаходзяцца каля Вільлі і Трокаў.

Перад тым, як у X ст. вільцаў пачалі называць яшчэ і люцічамі, у старых заходняэўрапейскіх аналях паўтаралася: «His motibus ita compositis, Sclavis, qui nostra consuetudine Wilzi, proprie vero, id est sua locutione, Welatabi dicuntur, bellum inlatum est». «Sclavi, qui dicuntur Wilzi», «Carolus pugnabit contra Wilzis in Wenedonia», «Karolus rex cum exercitu Francorum perrexit ad Sclavos in Wincia, et conquisivit ipsam patriam cum ipso rege nomine Dragovit, et reversus est cum pace».

Мачыма, што найменшы вільцаў і краіны Вільцы было татэмнага паходжаньня, паходзіла ад татэму ваўка. У стараславянскай мове воўк зваўся «влькь», у старой мове ўсходніх славянаў і баўгараў—«вълкь» і ў мове заходніх славянаў—«вільк» і вельк».

У прыгадваных намі хроніках Тытмара Мерзебургскага, саксонскага манаха Відукінда, Адама Брэменскага і Гельмольда з Бузава не было гаворкі ні пра Літву і ліцьвіноў, ні пра люцічаў, частка якіх пачала перасяліцца на ўсход. Аднак, гаворачы пра народы і плямёны, якія жылі на ўсход ад Балтыйскага мора, там дзе была Русь, Адам Брэменскі прыгадаў яшчэ гэтакі народ «Ibi sunt etiam, qui dicuntur Alani vel Albani qui Lingua eorum Wizzi dicuntur, crudelissimi ambromes». Гэтых «Віцаў» перакладчыкі і дасьледчыкі звычайна атаясамліваюць зь фінскім племянём. Але камэнтар Адама Брэменскага, які апрацаваў чарнавы рукапіс хроніста,

гэтую мясціну ўдакладніў гэтакім чынам: «...Alani vel Albani, qui Lingua eorum Wilzi dicuntur, crudelissimi ambromes».¹⁵⁵ Гэта значыць, тыя «албані-вільцы» былі ўсёдным, лютым народам.

У лацінскай мове рака Лаба (Эльба) называлася Альбай і пісалася Альбіс, Альба й Альбія, што значыла рака Белая. Асабліва ў старых дацкіх хроніках (напрыклад Саксона Граматыка), Альбіяй называлася таксама краіна, што ляжала на поўнач ад ракі Лабы. Аднолькава было там «Венедыя» і «Славія», жыхары якіх часта называліся агульным найменьнем трансальбіянцаў. Другая назва «Албані» —тых усходніх вільцаў Адама Брэменскага быццам падказвае меркаваньне, што яны маглі перасяліцца на ўсход вось з гэтай краіны Альбіі.

Між іншага, атаясамліваючы заходніх вільцаў зь люцічамі, Адам Брэменскі люцічаў называў: «Ultra Leuricis, qui alio nomine Wilzi dicuntur», «Wilzi, a nobis dicuntur Leutici».¹⁵⁶ Найменьне «лэйтыцы» бліжэй супадае з назвамі ліцьвіноў і Літвы.

Можна яшчэ звярнуць увагу на сагу пра Тыдрэка Бернскага. У гэтай сазе, якая была запісаная ў Скандынавіі ў XIII ст., напляставалася шмат сюжэтаў і падзеяў розных эпохаў. Дарэчы, у асобе галоўнага героя гэтай сагі заўважаецца далёкі гістарычны персанаж: кароль остготаў Тэодарых, які на прыканцы V ст. заваяваў землі Італіі, стварыў там дзяржаву остготаў і сваю рэзыдэнцыю меў у Вероне. Памёр ён у 526 г. Тым ня менш, у сазе гэтай адлюстраваліся зусім рэальныя гістарычныя факты. Напрыклад, у ёй была гаворка пра гарады Ноўгарад. Полацак і Смаленск, пра «караля Русі» Ўладзіміра, які ў сазе называўся яшчэ «каралём Ноўгараду». «Гуналанд» сагі і кароль «краіны гунаў» Атыла ўвасаблялі Венгрыю, а не колішні гунскі

саюз плямёнаў. У старых заходняэўрапейскіх аналях мадзьяры—венгры якраз называліся гунамі. Дарэчы, паводля гэтай сагі, вось гэты кароль гунаў Атыла таксама паходзіў з Фрызіі, а каралём гунаў ён стаўся пасля заваяваньня краіны гунаў.

(Працяг у наступным нумары)

Бібліяграфія

¹⁵⁰ Widukindi *Res gestae Saxonicae*. In: Quellen (des Mittelalters). Bd.VIII, Darmstadt, 1971, pp. 160-165

¹⁵¹ Wolfgang Bruske, Opus cit. S.16-28, Henryk Lowmianski. *Początki Polski*, T. 5. Warszawa. 1973, s. 262-290.

¹⁵² Liudprandi *Opera*. In: Quellen (des Mittelalters). Bd.VIII, Darmstadt, 1971, pp. 460-463.

¹⁵³ Urkunden und erzählende Quellen zur deutschen Ostsidlung im Mittelalter. Bd.XXVIa. Nr. 31, s. 140-147.

¹⁵⁴ Ibidem, Nr. 62, s. 256-259.

¹⁵⁵ Adami Bremensis *Gesta Hammaburgensis ecclesiae Pontificum*, pp. 458-459.

¹⁵⁶ Ibidem pp. 252, 354.

Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права

Беларусі

Утварэнне Вялікага княства Літоўскага

Язэп Юхо

Рост прадуктыўных сілаў, умацаванне фэўдальных вытворчых адносін выклікалі павелічэнне грамадзкага падзелу працы, што, у сваю чаргу, садзейнічала развіццю гандлю і ліквідацыі адасобленасці дробных дзяржаваў-княстваў, зьліццё іх у больш буйныя дзяржавы. Асабліва гэты працэс узмацніўся ў Беларусі і Летуве ў другой палове XII ст. У Беларусі, Летуве аб'яднанне падтрымлівалася і шырокімі масамі сялян, асабліва ў першай палове XIII ст., калі з паўночнага захаду пачалася агрэсія каталіцкіх ордэнаў крыжаносцаў і мечаносцаў, а з паўднёвага ўсходу — татар. Гэта выклікала неабходнасць паскарэння працэсу аб'яднання беларускіх і летувіскіх княстваў у адзіную дзяржаву.¹

Насельніцтва беларускіх княстваў з старажытнейшых часоў знаходзілася ў пастаянных гандлёвых і палітычных зносінах паміж сабой, бо іх звязвала агульнасць гандлёвых шляхоў па Нёману, Дняпру, Вільлі, Дзвіне і іншых рэках, агульнасць культуры і рэлігіі, паганскай, а затым і хрысціянскай, сумесныя ваенныя дзеянні. У XII ст. пачаўся працэс далучэння некаторых летувіскіх зямель да беларускіх княстваў. На думку некаторых гісторыкаў, у XI—XII стст. літоўцамі або ліцьвінамі называліся славяне, якія жылі ў цэнтры Беларусі.² Цьвярскі летапісец пісаў, што пры рассяленні славяне сталі называцца рознымі імёнамі: адны называліся маравамі, другія чэхамі, харватамі...ляхамі. А ад тых ляхаў празваліся адны палянамі, «друзии Лутици, а инши Литва»³. У летапісах

расказваецца таксама, што ў 1289 г. Уладзімірскі в.кн. Яраслаў Усеваладавіч хадзіў да Смаленска і, перамогшы там літоўцаў, выгнаў са Смаленска «літоўскага» князя. А «літоўскім» князем у Смаленску быў у той час полацкі князь Святаслаў Мсціславіч, які захапіў княжаньне ў Смаленску пры падтрымцы Палачан.

З гэтых запісаў ясна відаць, што тэрмінам «Літва» называліся ў старжытнасці насельніцтва Полацкай, Менскай і іншых зямель. Вялікае княства Літоўскае, у склад якога ўвайшлі беларускія і літоўскія княствы, пачало складацца ў канцы XII ст. На працягу XIII—XIV ст. да яго былі далучаны ўкраінскія і некаторыя рускія княствы. Сталіцай гэтай дзяржавы спачатку быў горад Наваградак, а з XIV ст. — Вільня. Межы дзяржавы ў XIV—XV стст. праходзілі: на поўначы з Лівоніяй, Пскоўскай і Наўгародзкай землямі, на ўсходзе з Маскоўскім і Разанскім княствамі, на паўднёвым усходзе з Залатой Ардой, на поўдні з Крымскім ханствам і выходзілі да Чорнага мора, на паўднёвым захадзе з малдаўскай дзяржавы, на захадзе з Польшчай і на паўночным захадзе з Ордэнам крыжаносцаў і даходзілі да Балтыйскага мора. Тэрыторыя ВЛК у той час складала 900 тыс. кв. км.

Дзяржаўны лад Вялікага княства Літоўскага характарызаваўся дзяленьнем яго на дзве часткі: цэнтральную (галоўную) і землі мяжуючыя («прислухоўваючыя»). Спачатку адносіны паміж цэнтрам і мяжуючымі землямі будаваліся на асабістай залежнасці князёў асобных зямель ад вялі-

кага князя, г.зн.на аснове сувэрэнітэту — васалітэту. У XV ст. буйныя васальныя княствы былі ператвораны ў ваяводства або паветы, у якіх пачалі кіраваць намеснікі вялікага князя (ваяводы і старасты).

У склад цэнтральнай часткі (палітычнага ядра) уваходзілі землі: Ашмянская, Браслаўская, Берасьцейская, Віленская, Вілкамірская, Ваўкавыская, Горадзенская, Клецкая, Кобрынская, Капыльская, Лідзкая, Менская, Мсціслаўская, Нясвіжская, Наваградская, Пінская, Рэчыцкая, Слоніўская, Слуцкая, Троцкая, Тураўская і Упіцкая, якія ў гістарычных дакумэнтах называліся агульнай назвай — Літвой.

Да зямель «прислухоўваючых» адносіліся: Падляшша (з гарадамі Драгічынам на Бузе, Бельскам і Мельнікам), Валынь. Падольле, Кіеўшчына, Чарнігава-Севершчына, Смаленшчына, Віцебшчына, Полаччына і Жамойдзь. Акрамя таго, у XV ст. да зямель мяжуючых адносіліся расейскія княствы ў вярхоўях рэк Акі і Дона (Навасільскае, Варатынскае, Адоеўскае, Мцэнскае і інш.)

Дамінуючае становішча ў дзяржаве займалі цэнтральныя землі, у якіх была сканцэнтравана асноўная маса вялікакняскіх і дзяржаўных маёнткаў, тут-жа знаходзіліся і асноўныя маёнткі буйных фэўдалаў. Гэтая тэрыторыя была параўнальна густа заселена, адсюль набіралася асноўная частка арміі, з насельніцтва гэтых зямель збіраліся асноўныя даходы ў дзяржаўную казну. Буйныя фэўдалы гэтых зямель: Алелькавічы, Друцкія, Глебавічы, Гальшанскія, Кішкі, Радзівілы, Сапегі і іншыя займалі пануючае становішча ў дзяржаве, у іх руках знаходзіліся ўсе найважнейшыя органы дзяржаўнай улады і кіравання. У сувязі з тым, што асноўную частку галоўнага ядра дзяржавы складалі беларускія землі, беларуская мова была прызнана дзяржаўнай мовай на ўсёй

тэрыторыі дзяржавы.

Землі «прислухоўваючых» не зьліваліся ў адно з асноўным дзяржаўным ядром, захоўвалі сваю дзяржаўна-прававую адасобленасць і выступалі, як аўтаномныя суб'екты дзяржаўна-прававых адносін. У гэтых землях працягваў захоўвацца адасоблены мясцовы апарат дзяржаўнага кіравання, з той толькі розніцай, што ўзначальваўся ён спачатку самастойнымі князямі, а затым вялікакняскімі намеснікамі, старастамі або ваяводамі. Разам з тым, гэтыя землі не былі поўнасьцю самастойнымі, іх насельніцтва знаходзілася пад уладаю цэнтральных органаў дзяржаўнага кіравання і абавязана было несці пэўныя агульнадзяржаўныя павіннасці. Таму такі дзяржаўны лад ня можа разглядацца як фэўдальная раздробленасць, пры якой кожная зямля выступае ва ўсіх дзяржаўна-прававых адносінах самастойна, але і не зьяўляецца дзяржавай з завершанай цэнтралізацыяй. Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленьне дзяржавы ў XIII—XIV стагоддзях характарызавалася захаваннем старых межаў, якія былі паміж асобнымі княствамі да ўтварэння ВКЛ. Пры в.кн. Гедыміне (1316—1341) — гэтае дзяленьне дзяржавы не атрымала істотных змяненняў. Пасьля ўступлення на вялікакняскі пасад Альгерда (1345—1377) цэнтральная частка дзяржавы была падзелена на дзве часткі, дзве ваенна-адміністрацыйныя акругі, якія атрымалі затым назву ваяводстваў Віленскага і Троцкага. Такое дзяленьне было выклікана тым, што неабходна было адбіваць напады: на захадзе Польшчы і крыжаносцаў, а на ўсходзе — татар. На адбіццё агрэсіі немцаў і палякаў накіроўваліся ў першую чаргу сілы Троцкага ваяводства, а супраць татар Віленскага. Толькі за час з 1345 па 1382 гады крыжаносцы ўчынілі 96 набегаў

у Беларусь і Летува.

Захаваньне старога адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу і мясцовых органаў кіраваньня было зручна як мясцовым фэўдалам, якія захавалі ў сваіх руках кіраваньне на месцах, так і цэнтральнаму ўраду, што абапіраўся на мясцовых фэўдалаў. Князі асобных княстваў, што ўвайшлі ў склад Вялікага княства Літоўскага, працягвалі называцца гаспадарамі або братамі вялікага князя. Напрыклад, князі Васіль Полацкі і Фёдар Расьціслававіч Менскі, якія прыбылі ў Ноўгарад у якасьці паслоў, называюцца братамі Гедыміна. У дагаворы 1388 г. зь Лівоніяй князі полацкі і віцебскі называюцца як і Гедымін — каралямі⁴.

Усё гэта сьведчыць, што дзяржаўны лад ВКЛ напачатку характарызаваўся наяўнасьцю шырокай аўтаноміі асобных зямель-княстваў, якія ўвайшлі ў яго склад.

Грамадзкі лад

У Вялікім княстве Літоўскім у XIV—XV стст. быў фэўдальны грамадзкі лад. Разам з тым, у гаспадарках буйных землеўладальнікаў працягвала выкарыстоўвацца і праца рабоў (чэлядзі нявольнай). Захоўваліся таксама і свабодныя сяляне-даньнікі, асабліва ва ўсходніх раёнах Беларусі.

Асноўным заняткам насельніцтва былі земляробства і хатняя жывёлагадоўля. Паляваньне, рыбалоўства і пчалярства мелі дапаможны характар. Працягвалі разьвівацца рамяство і гандаль, расьлі гарады. Найбольш буйнымі гарадамі ў той час былі: Вільня, Полацк, Берасьце, Віцебск, Смаленск, Навагарадак, Слонім, Горадня, Менск, Слуцк, Мсьціслаўль. Гандлем і ліхварствам займаліся ня толькі гараджане, але і сьвецкія і духоўныя фэўдалы, манастыры.

Па сваёй сацыяльнай структуры грамадства падзялялася на два асноўныя клясы: фэўдальна залежных сялян і фэў-

далаў-землеўладальнікаў. Акрамя таго ў гарадах і сёлах пражывала значаньня колькасьць людзей, якія лічыліся асабіста свабоднымі. Багатыя гараджане, асабліва гандлёва-рамесныя вярхі, што валодалі сродкамі вытворчасці або ажыццяўлялі буйны гандаль, мелі ўласныя зямельныя маёнткі і цесна змыкаліся зь клясам фэўдалаў, іншыя жыхары гарадоў, якія працавалі ў купцоў або рамеснікаў, змыкаліся з фэўдальна залежнымі людзьмі, а то і з чэлядзью нявольнай, асабліва парабкі і найміты.

Кляс фэўдалаў падразьдзяляўся на дзьве асноўныя групы. Найбольш багатыя называліся князямі і панамі, а сярэднія і дробныя — баярамі. Баярамі называліся спачатку ўсе землеўладальнікі, абавязаныя несць ваенную службу. Таму да клясу баяр адносіліся ня толькі фэўдалы, але і заможныя сяляне. У XV—XVI ст. сярэднія і дробныя землеўладальнікі, якія выконвалі ваенную павіннасьць, пачалі называцца шляхтай. У саслоўях шляхты былі ўключаны і шмат якія ваенна-служылыя сяляне.

У склад саслоўя шляхты ў Беларусі ўваходзілі ўсе фэўдалы і некаторая частка ваеннаслужылых сялян. Палітычныя, маёмасныя і асабістыя правы шляхты атрымалі заканадаўчае замацаваньне ў агульназемскіх граматах і Статутах.

Кляс фэўдальна залежных людзей складаўся з асабіста свабодных сялян даннікаў і сялян падданных. Акрамя таго, да не-свабодных людзей адносілася чэлядзь нявольная, г.зн. халопы, якія засталіся яшчэ ад перыяду рабаўладаньня.

¹ Ігнатоўскі У. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. Менск, 1925, с. 64-71.

² Ермаловіч. М.И. Па слядах аднаго міфа. Мн., 1989, с. 29-31.

³ ПСРЛ. т. XV. М., 1965, с. 19.

⁴ Послания Гедимины. Вильнюс, 1966, с. 194. (Працяг у наступным нумары.)

ЗГІБКІ БАШБАЎЧЫНЫ

На хвалі беларускага Адраджэньня

Анатоль Сабалеўскі

Бальшынёй, прынамсі, многімі цяпер ужо прызнаецца, што па беларускай зямлі крочыць Адраджэньне. Хада яго не такая ўпэўненая і шпаркая, як думалася і хацелася б. На шляху ўзьнікае шмат перашкод — як даўніх, так і новых. Перш-наперш, адраджэнскаму руху ваяўніча супраціўляецца старая наменклатура, якая пакуль ўсё яшчэ ва ўладзе. Надзвычай кансэрватыўная, выхаваная на праімперскіх ідэях «единой и неделимой страны», яна сёньняшняю сытуацыю з сувэрэннасьцю, самастойнасьцю Рэспублікі Беларусь разглядае не інакш, як часовую, і чакае — не дачакаецца, калі вернуцца ранейшыя парадкі. У гэтым пляне да наменклатур даволі цесна прымае вельмі значная частка так званых «рускоязычного населения» — найменш сьведомая і слаба адукаваная праслойка грамадства, да таго ж моцна адурманеная бальшавіцкай прапагандай. Інтэрэсы гэтага тутэйшага насельніцтва, кіраваныя ўвогуле не на культуру, гісторыю, мову (яно і расейскай як сьлед ня ведае, ды і не імкнецца ведаць), а, гаворачы фігуральна, як мага на таўсьцейшую каўбасу.

Цяпер адраджэнскі рэй у Беларусі ў асноўным вядзе інтэлігенцыя — далёка не ўся, бо і сярод яе ёсць шмат шэрай масы, якая таксама найперш клапаціцца пра ўласны дабрабыт і цёплыя ў жыцці месцы, спакойнае існаваньне (калі ўсё гэта ў наш час ўвогуле можа быць). Рэй-жа вядуць нацыянальна сьведомыя творцы, якія шчыра заклапочаны як сёньняшнім лёсам нацыянальнай дзяржавы і дзяржаўнасьці, так і нашым мінулым — гісторыяй, увогуле нацыянальнымі каранямі, мовай, літаратурай,

культурай, мастацтвам. Іх намаганьні даюць плён, але пакуль не такі вялікі, на які можна было-б разьлічваць. На гэта ёсць канкрэтныя абставіны і прычыны, сярод якіх хацелася-б вылучыць дзьве, на сёньняшні дзень асабліва відавочныя.

Першая зь іх. Наша адраджэнскі працэс паступова, але няўхільна ідзе ў глыбіню. У прыватнасьці, усё больш вяртаецца народу яго гістарычная памяць. З навуковых пазыцыяў пераасэнсоўваюцца мінулыя падзеі, даецца ім сапраўдная ацэнка. Адкрываюцца новыя зьвесткі і факты, ліквідуюцца прагалы на культурнай ніве. Да нас прыйшлі славы імёны і іх творы, якія да нядаўняга часу шальмаваліся ці проста замоўчваліся, словам, выкрэсьліваліся із ужытку, із памяці. Усё гэта так, і ўсё гэта добра. Але сам рух пакуль падзвычай слаба разгортваецца ўшыркі, да крыўднага мала ахоплівае новых сяброў у сваю арбіту. Акрамя вышэй згаданых перашкод, якія чыняць пракамуністычныя наменклатуршчыкі і розныя групы з «рускоязычного населения».

Ёсць і яшчэ адна сёньня, мабыць, самая сур'ёзная і небясьпечная — да беларускага Адраджэньня ўсё яшчэ даволі пасіўна, каб не сказаць абыякава, ставяцца народныя нізы, бальшыня так званых простых людзей. Тут прычынай і нашыя вельмі шырокія, усеабдымныя талерантнасьць і ментальнасьць, а прасьцей і больш дакладна — да ўсяго цяргімаць. І празмерная сьціпласць — ні ў якім разе «не вытыкацца». І генэтычны страх, які ў нашага народу ад стагодзьдзяў па зусім зразумелых акалічнасьцях: колькі ў розныя часы пракацілася па Беларусі войнаў, колькі яе вытоптвалі, нявечылі

чужыя і свае варожыя сілы, колькі праліта крыві, вытрывала здзекаў, прыніжэнняў. А тут яшчэ хітрушчыя палітыкі прыпалохваюць людзей: маўляў, гэтыя нацыяналістычныя экстрэмісты прагнуць улады і вайны, і калі вы іх будзеце слухаць, то вайна абавязкова распачнецца. І ва ўсім зьнявераны народ не-не ды паверыць ў такія байкі і падумае: ну, сапраўды, чаго яны там хочучь, пакуль вось ёсць на хлеб, а калі часам і сёе-тое да хлеба, то і дзякаваць Богу. Абы без вайны, абы было ціха. Калі беларускі народ, нарэшце, абудзіцца ад летаргічнага сну, зразумее, што і да чаго, то не страшны будуць цяпершнія посткамуністычныя чыноўнікі і ўсялякія да іх прыліпалы — яны, калі складуць нейкую сілу, то толькі зьнешняга парадку. Але работа для адраджэнцаў у кірунку абуджэння людзей, усёй нацыі наймаверна вялікая — на гэта спатрэбіцца і час, і шмат ахвярных высілкаў.

Другая праблема. Сённяшняе адраджэнне культуры найбольш звязана з узнаўленьнем забытых скарбаў далёкага і нядаўняга мінулага. І найменш у пляне стварэння новых набыткаў, якія-б годна ўпісаліся ў агульную карціну нацыянальнага адраджэння. На гэта таксама ёсць свае варункі і вытлумачэнні. Тут асноўная прычына бачыцца ў бядотным матэрыяльным стане, у якім апынуліся літаратура, мастацтва, увогуле беларуская культура, калі на ўсё духоўнае ступіў і няшчадна топча каваны бот варварска-дзікага рынку. Перад яго моцным націскам творцы аказаліся зусім беззабаронныя. Цяпер, як той казаў, не да песняў, трэба думаць, клапаціцца, як выжыць, уратавацца ад навалы, тым больш, што дзяржаве, да ўсяго гэтага малы клопат. І тады дзеячы кінуліся ў той-жа дзікі вір на заробкі, многія проста

разгубіліся, панылі. Дзе ўжо гаварыць пра ўзьлёт духу, шчасьлівага азарэння, калі наўкола правіць баль так званая маскультура, распаляюцца нізкія пачуцьці, амаль ва ўсім верхавенства бярэ бездухоўнасьць. Гэта нашыя сённяшнія рэаліі, зь якімі нельга не лічыцца ды і перспектывы, прынамсі, на бліжэйшую будучыню, далёка ня сьветлыя. А разам з тым трэба, ну проста жыцьцёва неабходна, рушыць далей: бяручы з сабой у дарогу дасягненьні продкаў, мінулых пакаленьняў, мы абавязаны ствараць новыя, свае ўласныя, якія ўзбагачалі-б і нас, і нашых настаўнікаў, і спадкаемцаў. Тут, як гаворыцца, усё адзначана, альтэрнатывы няма, інакш у агульным віры можа захлынуцца і само Адраджэнне.

Якраз зыходзячы з гэтых канкрэтных сытуацыяў і задач, і ладзіць сваю работу рэдакцыя часопіса «Тэатральная Беларусь». Ён адзін з самых маладых у рэспубліцы, сарганізаваўся напрыканцы 1991 г., а выходзіць у сьвет з пачатку 1992 г. Узьнікшы менавіта на хвалі беларускага адраджэння, ён воляй Бога мусіць шырыць, даводзіць да людзей яго ідэі. І прэзэнтуючы «Тэатральную Беларусь» на старонках часопіса «Полацак», дазволу сабе хоць у агульных абрысах даць пэўнае ўяленьне чытачам пра зьмест і кірунак новага выданьня.

Пачну з драматургіі, зь якой звычайна і адкрываецца часопіс. Трэба сказаць, што ёй у беларускай літаратуры амаль заўсёды не шанцавала: п'есам цяжка было прабіцца на сцэну і бадай, яшчэ цяжэй — у друк. Тоўстыя часопісы найчасьцей друкуюць толькі вядомых аўтараў ды і то тады, калі драматычныя творы прайшлі апрабацыю ў тэатры, а для гэтага патрэбен час. І таму за цэлы год ў друку зьяўлялася адна-дзьве п'есы, а здаралася, і зусім ніводнай.

Мы-ж друкуем п'есы ў кожным нумары, часам, асабліва меншыя па паперы, і па некалькі. Вяртаем — гэта, як ужо зазначалася, адпавядае цяперашняму агульнаму кірунку адраджэнскага руху — да чытачоў і тэатраў забытых твораў ці тыя, якія раней не маглі быць апублікаваныя па палітычных стасунках. Так, надрукавалі Францішка Аляхновіча, у прыватнасьці, яго п'есу «Заручаны Паўлінкі». Вакол імя гэтага аўтара і канкрэтна данага твору было нагаворана многа няпраўды. Цяпер былы вязень сталінскага ГУЛАГа па справядлівасьці павінен заняць у беларускай культуры пачэснае месца. Ubачыла сьвет драма рэпрэсаванага Васіля Шашалевіча «Сімфонія гневу», якая распаўядае, няхай, і не на айчынным матэрыяле, пра невяхачую сілу таталітарызму і таму не магла быць апублікаваная ні ў 30-я гады, калі была напісана, ні ў больш позні час. Чытач мае магчымасьць пазнаёміцца зь лірычнай камедыяй «Дробязі», са спадчыны дасьледчыка літаратуры, крытыка Міхася Яроша, якую ён пісаў у 50-70 гады, але пры жыцьці нікому яе не прапаноўваў. Апублікуем таксама малавядомыя драматычныя творы Леопольда Родзевіча, Канстанцыі Буйло й інш. аўтараў.

Але асноўны наш клопат — сучасная драматургія, стымуляцыя яе разьвіцьця. Асабліва ўвага, натуральна надаецца маладой літаратурнай зьмене. Так, у першым нумары «Тэатральнай Беларусі» зь п'есы «Ку-ку» дэбютаваў у друку чалавек трагічнага лёсу і шматбагатага таленту Мікола Арахоўскі. Услед за гэтым убачыў сьвет драматычны твор «Звар'яцелы Альберт...» — фантазія паводля «Шляхціца Завальні» Яна Баршчэўскага, напісаная маладым Сяргеем Кавалевым, да гэтага чытачам найбольш вядомым па яркіх крытычных арты-

кулах. У дзіцячай драматургіі, і таксама ўпершыню ў друку, удала выступілі Зінаіда Дудзюк, Арнольд Дыбча, Ігар Сідарук. У аднаактавай драматургіі дэбютаваў вядомы празаік і паэт Яўген Міклашэўскі, надрукавана і п'еса зьнамага майстра, а на сённяшні дзень і старэйшыны гэтага жанру, Алесь Махнага. Усё гэта публікацыі толькі аднаго году. Як бачым, зрухі — ня толькі колькасныя — відавочныя.

1993 г. часопіс адкрывае вострай, надзённай драмай «Чужыя грошы» Уладзіміра Бурамеева, чья першая п'еса «Страсьці па Аўдзею» вось ужо працяглы час упрыгожвае рэпэртуар нашай асноўнай нацыянальнай сцэны — Беларускага акадэмічнага тэатру імя Янкі Купалы. У рэдакцыйным партфелі маюцца трагікамедыя пра сучаснае жыцьцё «госьці», якую прапанаваў наш знакамiты празаік Іван Чыгрынаў, новы твор старэйшага аўтара Алесь Петрашкевіча пра глыбока драматычны падзеі трыццатых гадоў, звязаныя зь Янкам Купалам, п'есы маладой паэткі Людмілы Рублеўскай і слыннага Масея Сяднёва, іншых вядомых і пакуль малавядомых, але здольных творцаў. Будзем друкаваць шматтактавыя і аднаактавыя п'есы, разьлічаныя як на прафэсійныя тэатры, так і на самадзейныя калектывы, адрасаваныя, як на дарослага глядача, так і на дзіцячую аўдыторыю, для драматычнай і лялечнай сцэны. Мяркуем таксама змяшчаць распрацоўкі традыцыйных нацыянальных сьвятаў і сучасных народных відовішчаў. Словам, задумаў шмат, і ўсе яны рэальныя.

Шырокае поле дзейнасьці і на ўласна крытычнай ніве. Мы разглядаем сцэнічнае мастацтва ў самым шырокім пляне, якое далёка не абмяжоўваецца сцэнамі тэатраў. Яно, вірліва-шматстайнае, выяўляецца, здавалася-б у самых нечаканых месцах і

абставінах, прытым ня толькі ў загадзя сплянаванай рэжысуры. (Прыгадаю ў гэтай сувязі шэкспіраўскія словы: «Сьвет — тэатр, людзі акцёры»). Пра шырыню ахопу можна меркаваць хоць бы па загалоўках артыкулаў, якія друкаваліся ці будуць апублікаваныя ў бліжэйшых нумарах: «Дзея пачынаецца на плошчы» (галоўным чынам пра жыцьцё плошчы Незалежнасьці ў Менску, пра палітычныя падзеі, якія на ёй разгортваюцца), «Тэатр у парлямэнце» (з адпаведнымі дакумэнтальнымі здымкамі), «Нацыянальная драма», «Інтэлігенцыя за кулісамі», «Калі мы станем тэатрамі», «Кірмаш і барахолка» й інш.

Адраджэньне тычыцца ўсіх бакоў духоўнага, культурнага, матэрыяльнага жыцьця. У тым ліку і рэлігіі. Людзі, раней гвалтоўна ад яе адлучаныя, цяпер павяртаюцца да веры, да Бога. Натуральны зварот да гэтай тэматыкі і нашага часопіса, тым больш, што ў сваіх рэлігійных абрадах няма ўласна тэатральных элементаў. У першым жа нумары зьмешчаны артыкул вядомага вуніацкага сьвятара і беларускага культурнага дзеяча Яна Матусевіча, які так і называецца «Рэлігія і тэатр», дзе дарэчы, даецца і багаславеньне на само выданьне.

На старонках часопіса падрабязна асьвятлялася сьвяткаваньне Радаўніцы, а таксама шматлікі Хрэсны ход да зруйнаваных Храма і людзкіх могілах, што адбыўся ў Баранавіцкім раёне пад час гэтай урачыстасьці. Пра вяртаньне да духоўнасьці гаворыцца ў публіцыстычным артыкуле «Адраджэньне». На Беларусі, як вядома, суіснуюць розныя канфэсіі, і часопіс мае намер асьвятляць кожную зь іх, зразумела, пры ўмове, калі яны будуць далучаць веруючых да нашага роднага слова, спрыяць беларускасьці.

Усё больш адраджаюцца і традыцыйныя народныя сьвяты. «Тэатральная Беларусь» ужо двойчы пісала пра надзвычай яркія, маляўнічыя відовішчы, наладжаныя ў гонар Купальля: на казанчай гары Радагошча паблізу легендарнага возера Сьвіцязь на Нясьвіжчыне ў 1991 г. і на замчышчы старажытнага Турава ў 1992 г. Публікавала матэрыял пра імпрэзу з нагоды Каляд у Давыд—Гарадку. Маём намер і надалей прапагандаваць хрысьціянскія, паганскія сьвяты і іх рытуалы.

Зшматграннай і вельмі стракатай карціны сучаснага тэатральнага жыцьця ў поле зроку перш-наперш трапляюць падзеі і творы, зьвязаныя з нацыянальнымі праблемамі і шырэй — з нашым Адраджэньнем. Друкуюцца самыя разнастайныя па жанрах матэрыялы — праблемныя й аглядавыя артыкулы, творчыя партрэты дзеячоў тэатру старэйшага і маладога пакаленьняў. Зьмяшчаюцца рэцэнзіі на канкрэтныя творы, нататкі, замалёўкі. Даецца хроніка падзеяў, інфармацыя пра новыя пастаноўкі, прыводзяцца сьпісы твораў працаўнікоў сцэны, нататкі, замалёўкі. Асьвятляецца як прафэсійнае, так і самадзейнае мастацтва ўсіх відаў — драматычнае, музычнае, балетнае. Заканамерна, што асабліва ўвага надаецца нашым карыфеям, буйнейшым майстрам. Часопіс даволі шырока асьвятляў падзеі і сьвяточныя імпрэзы, зьвязаныя зь юбіляямі Янкі Купалы, Уладзіслава Галубка, Максіма Гарэцкага, Ігната Буйніцкага. Апублікаваў артыкулы пра Ларысу Александроўскую, Глеба Глебава, Аляксандру Клімаву ды іншых. Планы рэдакцыі складаюцца такім чынам, каб за бліжэйшыя гады чытач пазнаёміўся з матэрыяламі і найперш сьвежымі, новымі — пра ўсіх дзеячоў, што зрабілі важкі ўклад у нашае мастацтва.

У канцы часопіса ёсьць пастаянная рубрыка «Пасьля спектакля», пад якой друкуюцца гумарыстычныя творы, нечаканыя, дзіўныя здарэньні, розныя кур'ёзы. Ня так даўно, нарэшце, выйшаў у сьвет знакаміты «фальклёрны» твор «Сказ пра Лысую гару» пад псеўданімам Ведзьмака Лысагорскага — сатырычна-парадыйнае паэма пра беларускіх пісьменьнікаў, якая ў час яе зьяўленьня ў сямідзесятыя гады не магла быць апублікаваная, хадзіла па руках чытачоў, у сьпісах і мела велізарны посьпех. Услед за гэтым творам і пад ягоным ўплывам зьявілася шэраг містыфікацыяў, адна з найбольш прыкметных і таленавітых —

паэма пра дзеячоў мастацтва «Роздум ля параднай брамы», публікацыяй якой і завяршаецца «Тэатральная Беларусь» 1992 году.

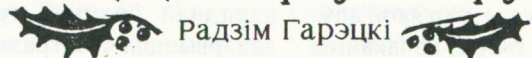
Для сурпацоўніцтва ў часопісе запрошаны ня толькі крытыкі, прафэсыяналы. Друкуюцца і вядомыя пісьменьнікі Сяргей Грахоўскі, Уладзімір Дамашэвіч, Сяргей Панізьнік, Арсень Ліс, навукоўцы, дзеячы сцэны. Аўтарскі актыў будзе ўмацоўвацца і пашырацца. І ёсьць падставы спадзявацца, што знаёмства на старонках «Тэатральнай Беларусі» зь іх матэрыяламі станеца для чытачоў цікавым і карысным.

Да новых сустрэч.

Я.Ціхановіч

Багацьце нетраў Беларусі

Радзім Гарэцкі

Сярод галоўных праблем, якія стаяць перад сучасным чалавецтвам, вылучаюцца дзьве, без вырашэньня якіх немагчыма само існаваньне чалавека. Гэта—забесьпячэньне людзей прадуктамі харчаваньня, а прамысловасьці—мінэральнымі рэсурсамі. Разьвіцьцё цывілізацыі заўсёды было звязана з выкарыстаньнем карысных выкапняў: нездарма асноўныя яе этапы носяць назвы тых матэрыялаў мінэральнага паходжаньня, якія стварылі іх росквіт—каменны, бронзавы, жалезны вякі.

Зараз, калі Беларусь паступова ператвараецца ў сувэрэнную краіну, вельмі актуальна паглядзець на багацьце нетраў яе тэрыторыі і звярнуць увагу на яе мінэральныя рэсурсы.

Амаль да першых пасьляваенных гадоў мы ведалі галоўным чынам толькі будову самай верхняй часткі разрэзу зямной кары, так званых чацьвярцёвых адкладаў і звязаных зь імі небагатых карысных выкапняў (торф, будаўнічыя матэрыялы, падземныя пітныя воды). Таму многія лічылі, а традыцыйна і да гэтага часу лічаць Беларусь беднай на мінэральныя рэсурсы.

Пасьля правядзеньня шырокіх геафізычных і геалягічных дасьледваньняў стала вядома геалягічная будова больш глыбокіх слаёў зямной кары, а ўяўленьне аб беднасьці нетраў Беларусі геалягамі было адкінута. Аказалася, што крышталічны фундамент у адных месцах падыходзіць амаль да паверхні зямлі і стварае падняцьці (Беларуская антэкліза ў цэнтры краіны, Мікашэвіцка-Жыткавіцкі горст і інш.), у другіх —глыбока (да 1,5—2 км, а на паўднёвым усходзе Беларусі —да 5-6 км)

апушчаны — тут магутныя ападковыя пароды запаўняюць глыбокія ўпадзіны і прагіны (Брэсцкая й Аршанская ўпадзіны, Прыпяцкі прагін). Кожны геалягічны пэрыяд быў непаўторны і пакінуў свае горныя пароды, да якіх належаць і свае карысныя выкапні. Таму з крышталічным фундамэнтам звязаны адны карысныя выкапні, а з рознымі адкладамі чахла ў розных геалягічных структурах—зусім іншыя радовішчы.

У пародах фундамэнту знойдзены радовішчы жалезнай руд: Навасёлкаўская каля Карэлічаў (ільменіт-магнетытавыя руды зь сярэднім утрыманьнем жалеза 26%) на глыбіні прыблізна 150 м і Акалоўская каля Стаўбцоў (жалезістыя кварцыты з утрыманьнем жалеза 35%) на глыбіні 260 м і больш. Першае па запасах руды —сярэдняе радовішча, другое—буйнае. Падлічаныя запасы руд да глыбіні 700 м— больш за 700 млн. т., а прагнозныя—звыш 1,5 млрд т. Гэтыя радовішчы комплексныя: тут ёсьць тытан, ванадзій, фосфар, кобальт, германій, серабро, золата. У Жыткавічах знаходзіцца радовішча рэдкіх і рэдказемельных элементаў, безь якіх немагчыма разьвіцьцё радыёэлектронікі, авія- і ракетабудаўніцтва, ядзернай і рэнтгенаўскай тэхнікі і г.д. У Глішавічах на поўдні Беларусі і ў Мікашэвічах працуюць магутныя кар'еры па здабычы з гранітаў і гнейсаў жарствы (шчэбню). Запасы будаўнічага каменю тут звыш 360 млн. м³. Драбільна-сартавальны завод вырабляе амаль 8 млн. кубаметраў шчэбню ў год. Граніты можна больш шырока выкарыстоўваць і дзеля абліцоўкі будынкаў мэтро. З пародамі фундамэнта могуць быць звязаны радовішчы чорных і легіруючых

(жалеза, ванадзій, тытан, кобальт, нікель, малібдэн, вольфрам), каляровых (медзь, цынк, сьвінец, слава), высакародных (золата і серабро) мэталаў, рэдкіх і рэдказемельных элементаў, багатыя рудапраўленьні якіх ужо знойдзеныя геалягамі ў многіх мясцінах Беларусі. Тут ужо вядомы праяўленьні такіх неметалічных карысных выкапняў, як графіт, мрамур, гранат. Плошча, на якой можна шукаць такія карысныя выкапні ў пародах фундамэнта на адносна невялікіх глыбінях (менш за 500м), дасягае амаль 80 тыс квадратных кіламетраў.

Адно з галоўных мінэральных сыравін Беларусі—калійныя солі, якія з 1963 г. здабываюцца са Старобінскага радовішча, прычым яно давала і дае каля 50% калійных угнаеньняў усяго былога СССР. Разьведаныя запасы калійных соляў Старобінскага радовішча разам зь Петрыкаўскім, Жыткавіцкім і Акцябрскім дасягаюць 9,7 млн. т., а прагнозныя—звыш 80 млрд. т., зь іх да глыбіні 1200 м (да якой магчыма шахтны мэтад здабычы)— каля 20 млрд. т. Распрацоўка Старобінскага радовішча ідзе вельмі інтэнсіўна і за гэты час ужо здабыта звыш 640 млн.т сырых калійных соляў. Пры комплексным выкарыстаньні руды мы маглі-б атрымліваць многія прадукты для будаўніцтва, сельскай гаспадаркі і інш.

Таксама ў Прыпяцкім прагіне знойдзена каменная соль, запасы якой практычна невычарпальныя. Яна залягае на глыбінях ад 400 да 4000 м. Яе магутнасьць ад 70 да 3000 м, а плошча распаўсюджваньня дасягае прыблізна 30 тыс. км². Зараз разьведаны тры радовішчы — Давыдаўскае, Старобінскае і Мозырскае. На апошнім ужо працуе Мозырскі камбінат, які дае павараную соль (больш за 250 тыс т. солі «Экстра» кожны год) шляхам падземнага растварэньня. З сольлю звязаны радовішчы гіпса й

ангідрыда, прагнозныя запасы якіх каля 1 млрд. т.

Да таго-ж Прыпяцкага прагіну (Гомельшчына, часткова Бярэсцейшчына)—сапраўднай скарбонкі карысных выкапняў Беларусі прыстасаваны радовішчы нафты, першае зь якіх тут было адкрыта ў 1956 г. За гэты час было здабыта больш 85 млн. т. высокаякаснай нафты. Зараз тут вядома 52 невялікіх радовішчаў, а здабыча нафты трывала трымаецца на ўзроўні 2 млн.т. ў год. Адначасова ідзе здабыча спадарожнага газу.

У заходняй і цэнтральнай частках Прыпяцкага прагіну разьмешчаны сланцавы басэйн. Магутнасьць пластоў гаручых сланцаў — ад 0,2 да 3,7 м. Агульныя прагнозныя запасы сланцаў 11млрд. т, прычым зь іх на глыбіні 300 м — 5,5 млрд. т. гаручыя сланцы Беларусі нізкакаларыйныя і даюць значную колькасьць попелу (да 65—85%). Нягледзячы на гэта, яны прыгодны дзеля перагонкі на вадкае і газавое паліва, а таксама цікавыя як каштоўны хімічны прадукт, будаўнічы матэрыял, угнаеньне. Апрача таго, зь імі звязаны некаторыя рэдкія элементы. Толькі комплекснае выкарыстаньне гаручых сланцаў будзе рэнтабельным.

У Беларусі было тры эпохі вугальлеўварэньня. Найбольш старажытны вугаль (3000 млн. год назад) знаходзіцца ў Прыпяцкім прагіне і прагнозныя запасы яго дасягаюць 2,3 млрд. т. Але даволі вялікія глыбіні яго заляганьня не дазваляюць пакуль яго распрацоўку. Больш маладыя вуглі распаўсюджаны на поўдні Беларусі ад Гомеля да Брэста. Найбольш блізкія да паверхні зямлі (25-100 м) так званыя неагенавыя вуглі, прагнозныя запасы якіх каля 3 млрд. т. Дэталёва разьведаны Жыткавіцкае і Брынёўскае радовішчы. Вугаль гэты буры (блізкі па якасьці да торфу), магутнасьць

пастоў да 15-30 м. На жаль, распрацоўка як гэтых, так і многіх іншых радовішчаў выгукае вялікія экалягічныя праблемы.

У Прыпяцкім прагіне геалягамі знойдзены рэдкі мінерал — даўсаніт, які ўтварае тут прамысловыя радовішчы і можа быць добрай сыравінай для вырабу алюмінію і соды. На адным з радовішчаў — Заазерным — ён залягае адносна неглыбока (300-1200 м).

На поўначы Беларусі шырока распаўсюджаны даламіты, якія ўжываюцца як карбанатнае ўгнаенне дзеля кіслых глеб. Радовішча даламітаў Руба каля Віцебску мае разведаныя запасы звыш 800 млн. т. Тут на буйнешым у Эўропе прадпрыемстве рыхтуюць даламітавую муку каля 7 млн. т, у год. Трэба адзначыць, што даламіты — добры абліцовачны матэрыял, які ўжо з поспехам выкарыстоўваецца ў суседняй Летуве.

Вялікае багацце — сапрапелі шмталікіх азёр Беларусі. Гэта выдатнае безнітратнае ўгнаенне і добрыя лязэбныя гразі. Запасы гэтай комплекснай сыравіны каля 3 млрд. м³. Па далінах многіх рэк Беларусі знаходзяцца вялікія запасы маронага дубу. На Берасьцейшчыне вядомыя невялікія радовішчы бурштыну.

На ўсходзе Магілёўскай вобласці папярэдне разведаны радовішчы фасфарытаў, прагнозныя запасы якіх звыш 900 млн. т. На Мсьціслаўскім і Лабковіцкім радовішчах (запасы каля 400 млн. т. глыбіня да прадукцыйных слаёў 7-30 м на першым і 25-77 м на другім, а магутнасць плястоў да м³. Тут — жа вядомы цолятаносныя сіліцыты, прагнозныя запасы якіх састаўляюць 2.5-3 млрд. т., але гэтыя вельмі карысная крэміністая сыравіна яшчэ слаба разведана.

Надзвычайна важнае значэнне маюць радовішчы падземных вод: прэсных — пітных

і тэхнічных, мінералізаваных — бальнеалягічных і прамысловых. Пітныя падземныя воды Беларусі — адны з лепшых у Эропе, але скарыстаньне іх ідзе не па-гаспадарску. Мінеральныя воды шырока распаўсюджаны па ўсёй Беларусі. Некаторыя воды тэрмальныя (гарачыя) і могуць скарыстоўвацца для ваннаў, абаграваньня кватэр і цяпліц.

У Прыпяцкім рэгіёне, а часткова й у Аршанскай упадзіне ападкавы чахол зьмяшчае вялікія запасы мінеральных расолаў — поліметалічны водны канцэнтрат «беларусіст». Гэта новая нетрадыцыйная мінеральная сыравіна — «вадкая руда», зь якой можна вылучаць ёд, бром, калій, ліцій, стронцый і многія рэдкія і рассеяныя элементы, сам расол можа зь вялікай перспектывай выкарыстоўвацца ў расьлінаводстве, жывёлагадоўлі, прамысловасьці і кураталёгіі.

Шырока вядомыя па ўсёй Беларусі кар’еры па здабычы розных відаў будаўнічых і іншых матэрыялаў: цэментавая сыравіна (мергельныя і мелаваыя пароды, гліны), 17 радовішчаў якіх разведана і часткова эксплуатаецца, мелу (вядома 17 радовішчаў з запасамі 46 млн. т), даламіты, гліны і суглінкі (вядома больш за 200 радовішчаў з агульнымі запасамі 203 млн. м³), тугаплаўкія і вогнетрывалыя гліны (6 радовішчаў з запасамі 60 млн. т), пясчана-жвіравая сумесь (100 радовішчаў з агульнымі запасамі каля 550 млн. м³), пяскі для вырабу шкла каля 600 тыс. т), каалін (30 млн.) і г.д.

Апрача пералічаных карысных выкапняў, асадкавыя пароды тэрыторыі Беларусі перспектывны на пошукі бурштыну, меднай руды, ртуці, многіх мінеральных рассыпных радовішчаў (тытана, цыкона, руціла, касітэрыта, ільменіта, магнеціта, граната,

золата, рэдказемельных элементаў) і інш. Асобна трэба сказаць аб перспектывах пошукаў алмазаў.

Геалягічная будова Беларусі гаворыць аб тым, што яны павінны быць. Ужо знойдзены піропы — спадарожнікі алмазаў і некалькі праадкладзеных крышталяў саміх алмазаў. Трэба адзначыць, што пералічаныя радовішчы ня так проста выкарыстаць, бо здабыча карысных выкапняў патрабуе спачатку вялікіх эканамічных затрат (якія потым як правіла акупяцца), а таксама выгукае складаныя экалягічныя праблемы, якія неабходна адразу прадбачыць.

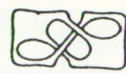
Зроблены беглы пералік карысных выкапняў Беларусі паказвае, што яе нетры не такія ўжо і бедныя.

Новыя палітычныя і эканамічныя ўмовы незалежнасьці Рэспублікі Беларусь патрабуюць і новы больш гаспадарчы падыход да мінеральных рэсурсаў. Зараз неабходна распрацоўка спецыяльнай дзяржаўнай праграмы па праблемах мінеральнай сыравіны, патрэбна глыбокая эканамічная ацэнка мінеральна-сыравіннай базы. Важна наладзіць добры для краіны гандаль сыравінай і прадуктамі. Ужо зараз можна пашырыць гандаль калійнай і паваранай сольлю, сапрапелямі, мінеральнай вадой, вырабамі з маронага дубу. Не за гарамі распрацоўка расолаў, жалезнай руды, рассыпных радовішчаў і г.д. У гэтай справе маглі-б дапамагчы суайчыньнікі і тым самым зрабіць нашу агульную Бацькаўшчыну больш багатай і самастойнай.

Экалягічныя праблемы Салігоршчыны.

Уласнаручныя паказаньні Езавітава, Канстантына Барысавіча

Канстантын Езавітаў, Менск, 1945 г.

У выніку гэтай другой сустрэчы, ва ўкраінскай прэсе, якая пераважна выходзіла ў Празе, у гетманскай газэце (ня памятаю дакладнай назвы, але здаецца гэта былі «Украінскі Вісты») зьявіўся шэраг зацэмак аб стварэньні Беларускай Цэнтральнай Рады, аб яе склазе, кароткая біяграфія Астроўскага, якому восеньню 1944 г. споўнілася 57 гадоў, аб II Усебеларускім Кангрэсе, а таксама аб новым месцазнаходжаньні БЦР і яе аддзелаў у Бэрліне, з падрабязным указаньнем адрасоў і прозьвішчаў кіраўнікоў аддзелаў БЦР. Гэтая хроніка потым зьяўчалася яшчэ неаднойчы і была вытрымана ў самым сяброўскім тоне ў адносі-

Працяг. Пачатк ў №6(16)-9(19)

нах да беларусаў. Задачай яе было стварыць ва ўкраінскіх колах сяброўскі да беларусаў настрой і выклікаць у беларусаў пачуцьцё задавальненьня. Такім шляхам павінен быў быць ліквідаваны той узаемны халадок і непрыязнь, якія ўзьніклі ў 1941 годзе ў беларусаў пасля далучэньня Палесься немцамі да Украіны, а ў ўкраінцаў пасля зваротнага вяртаньня гэтай вобласьці беларусам і далучэньня яе Беларускаму генеральнаму камісарыяту ў 1944 г. Бібліятэка БЦР, якая была закладзена восеньню 1944 г., заклікала ўкраінскую літаратуру, а таксама перакладзеныя на ўкраінскую мову і нанава складзеныя гетманаўскімі і петлюраўскімі афіцэрамі ваенныя артыкулы і прапагандысцкую літаратуру, якая выкарыстоўвалася прапагандысцкім аддзелам БЦР як матэрыял пры складаньні беларускіх прапагандысцкіх брашур, накіраваных супраць СССР. Украінскія вайсковыя статуты выкарыстоўваліся для работы Статутавай камісіі пры Галоўным ваенным кіраваньні БЦР. У пытаньні аб межах ня ўсё аказалася пасьпяховым. Праўда, Скарападзкі падняў гэтае пытаньне ў «Саюзе гетманцаў» і праз некаторы час БЦР атрымала паведамленьне, якое было адрасаванае прэзыдэнту Астроўскаму, аб тым, што ў пытаньні аб нацыянальнай прыналежнасьці «палешукоў» гетманаўцы не жадалі і не жадаюць аказваць на іх ніякага націску ў бок украінскай; што пытаньне аб сваёй нацыянальнай прыналежнасьці павінна вольна вырашацца кожным палешукам. Што датычыцца Палескай вобласьці, то паколькі там і да

1941 г. і пасьля 1941 г. існавала дастатковая колькасьць насельніцтва, якое лічыла сябе беларусамі й якое імкнулася да Беларусі, то сама вобласьць можа ўвайсьці ў склад Беларускай Народнай Рэспублікі, пры ўмове, што тыя палешукі, якія лічаць сябе ўкраінцамі, гэтага пажадаюць.

Астроўскі выканаў сваё абяцаньне й увайшоў у перамовы зь іншымі ўкраінскімі арганізацыямі аб стварэньні аб'яднанага, з прадстаўнікоў усіх групавак, Украінскага Нацыянальнага Камітэту. Пры гэтым высветліліся тры важныя абставіны: па-першае, што праграма «гетманцаў» і іх прэкт аб стварэньні «гетманцаў» на Ўкраіне зусім не падтрымліваецца іншымі арганізацыямі, якія стаяць у большасьці сваёй за стварэньне Украінскай Народнай Рэспублікі. Па-другое, гэтае заключэньне беларуска-украінскага саюзу з гетманам Скарападзкім было б неасьцярожным крокам з боку БЦР, так як іншыя арганізацыі маглі ня толькі не прызнаць юрыдычнай сілы такога саюзу, але і сустрэць яго як варожы ў адносінах да іх крок, разьлічаны на падтрымку аўтарытэту і ўплыву «гетманцаў» ва ўкраінскім грамадзкім жыцьці (замест беларуска-украінскага саюзу мог узьнікнуць канфлікт з большасьцю ўкраінскіх арганізацыяў, якія змаглі б разьглядаць гэты дагавор з «гетманаўцамі» як умяшаньне ва ўнутраныя справы, з націскам на выдвіжэньне гетмана). Сама ідэя аб беларуска-украінскім саюзе ўсімі арганізацыямі прызнавалася даволі важнай. Аб асновах і перспектывах такога саюзу арганізацыі абяцалі паклапаціцца, каб саюз змог быць заключаны паміж БЦР і Украінскім Нацыянальным Камітэтам. У трэціх, аб стварэньні Ўкраінскага Нацыянальнага Камітэту ўкраінскія арганізацыі ўжо вядуць перамовы, але пытаньне ў значнай меры зводзіцца да таго, каб знайсьці

прымальную для ўсіх аўтарытэтную асобу, якая змагла б стаць на чале новастворанага УНК. Адначасова ўсе арганізацыі прызнавалі, што асабіста супраць Скарападзкага ў іх ніякай варожасьці няма, што ён можа яшчэ быць даволі карысным, у асаблівасьці ягонымі асабістымі сувязямі ў нямецкіх адміністрацыйных колах, а таксама ў дыпламатычным сьвеце. Да пытаньня аб межах выказваліся пажаданьні і згода гэтае пытаньне разглядзець у сяброўскім беларусам кірунку, але не ўтойвалася, што шмат ўкраінцаў хаця і лічаць «палешукоў» асобай пераходнай групай, але схільны далучыць яе да ўкраінцаў, а гэта вельмі ўскладняе канчатковае рашэньне пытаньня аб прыналежнасьці ўсёй вобласьці. Абяцалі падумаць і даць адказ, бяручы пад увагу фактар несумненнага беларускага ўплыву ў Палесьсі, а таксама абставіны, што даволі значная частка «палешукоў» сама прызнае сябе прыналежнымі да беларусаў і Беларусі.

Пасьля сустрэч з прадстаўнікамі ўкраінскіх арганізацыяў Астроўскі меў асабістую сустрэчу з Скарападзкім, падрабязнасьці якой мне невядомы, але са словаў Астроўскага, я ведаю, што размова ішла аб тым, каб Скарападзкі дапамог яму ва ўстанаўленьні асабістых сувязяў зь нямецкімі коламі ў Бэрліне, і таксама аб тым, каб ён дапамог ва ўстанаўленьні сувязяў з заграніцай. Сустрэча Астроўскага з Скарападзкім адбылася ў кастрычніку 1944 г. Ці абмежаваліся яны адной асабістай сустрэчай або іх было некалькі, я ня ведаю.

7 сьнежня 1945 г.

Подпіс

Асабіста я меў адну сустрэчу ў канцы верасня і дзеве сустрэчы ў кастрычніку зь інжынерам Шчэфановічам, які кіраваў у «Саюзе гетманцаў» аддзелам прэсы, а таксама быў рэдактарам ваеннага зборніка гетманцаў, які выдаваўся на рататары «на правах рукапісу». (Гэта пазбаўляла аднеабходнасьці аддаваць яго перад выпускам у папярэднюю цензуру Міністэрства прапаганды, дзе існаваў асобы аддзел прэсы, які праглядаў верстку газеты перад яе друкаваньнем і выкідваў тое, што лічыў шкодным для нямецкіх інтарэсаў.) Я бачыў і чытаў усяго 3 нумары гэтага часопіса, назоў якога здаецца быў «Военный вестник» — выданьне бэрлінскага аддзелу саюзу гетманцаў Украіны.

Першая сустрэча з Шчэфановічам адбылася ў Бэрліне некалькі дзён пасля 2 сустрэчы Астроўскага-Скарападзкага й іх сьвіты, аб якой я паказываў пісьмова 6 сьнежня 1945 г. Шчэфановіч прывёз грамадзкія выданьні «Саюзу гетманцаў» і папрасіў перагледзець складзеную ім хроніку аб стварэньні БЦР, аб Краёвай Абароне і II Усебеларускім кангрэсе. Ён баяўся пераблытаць імёны і даты. Я падзякаваў за літаратуру і даў неабходныя спраўкі для хронікі. У сваю чаргу я папрасіў праінфармаваць мяне аб прычынах і сутнасьці разыходжаньняў паміж украінскімі арганізацыямі. Ён расказаў мне, што антаганізм украінскіх арганізацыяў, меў пад сабой старыя карані, часоў Украінскай дырэкторыі 1917-1918 гг., часоў дзеяньняў Петлюры і гетмана Скарападзкага на Ўкраіне, а таксама крыліся ў старой сепаратнай пазыцыі галіцкіх украінцаў, якія яшчэ з часоў Аўстрыйскай імперыі былі больш арганізаваныя, чымся ўкраінцы Расейскай імперыі, і маючы сваі нацыянальныя арганізацыі і інстытуцыі ва Львове і Галіцыі, а таксама

сваіх дэпутатаў у Венскім парлямэнце, звыкліся «задаваць тон» ва ўсім украінскім нацыянальным руху. Шчэфановіч з свайго боку зацікавіўся сутнасьцю апазыцыйных выступленьняў супраць БЦР і Астроўскага з боку Кіпеля і беларускіх нацыяналістаў. Я расказаў яму, што ўяўляе сабой Кіпель, а таксама Ганько й Абрамава. Так як мне прадаставіць паказаньні аб апазыцыі ў БЦР і вакол яе ў якасьці асобай тэмы паказаньняў, то я не пішу падарэзанасьці сваіх адказаў, каб не паўтарацца. Наша бясёда заняла каля 3 гадзінаў і гэтымі ўзаемнымі інфармацыямі абмежавалася.

Другая мая сустрэча з Шчэфановічам адбылася ў першых днях кастрычніка, калі ён прывёз мне гетманскую газету, якая выдавалася ў Празе, зь першымі сваімі зацёмкамі. Я папрасіў, каб мне, БЦР, а таксама і Астроўскаму гэтага газэта непасрэдна дасылалася з Прагі, і перадаў падпісныя грошы, так як ён быў прадстаўніком газеты ў Бэрліне. Ён папытаўся новых інфармацыяў аб працы БЦР і беларускіх арганізацыяў, і я даў іх яму. Сустрэча працягвалася каля гадзіны і на гэтым закончылася.

8 сьнежня 1945 г.

Подпіс

Трэцяя мая сустрэча з Шчэфановічам адбылася ў канцы кастрычніка 1944 г., калі да мяне ў ваенны аддзел БЦР прыбыў Шчэфановіч з паведамленьнем аб тым, што Скарападзкі хоча тэрмінова сустрэцца з Астроўскім і мною ў прысутнасьці сваіх прыбліжаных. Пры гэтым ён папрасіў мяне даць яму інфармацыю аб толькі што створаным Галоўным ваенным кіраваньні

БЦР, начальнікам якога я быў назначаны прэзыдэнтам Астроўскім у дзень заснаваньня кіраваньня 10 кастрычніка 1944 г. Я даў яму інфармацыю й арганізаваў новую сустрэчу.

Трэцяя сустрэча Астроўскага з Скарападзкім у прысутнасьці: зь беларускай стараны—Езавітаў і др. С.Грынкевіч, а з украінскай стараны—палк. Ганзін і інж. Шчэфановіч—адбылася ў пачатку лістапада 1944 г.

Скарападзкі, які выстаўляў спачатку сваю кандыдатуру на пост падрыхтаванага ўжо да афіцыйнага адкрыцьця Украінскага Нацыянальнага Камітэту, як «агульнанацыянальную» й усімі прымальную, праінфармаваў, зараз, што два дні таму назад немцы выпусьцілі з канцэнтрацыйнага лягеру Бендэру, які праседзеў там некалькі гадоў і зьяўляецца цяпер вельмі папулярнай сярод украінцаў фігурай, зь якой ён ня можа і ня хоча канкураваць, а таму сваю кандыдатуру здымае ў карысьць Бендэры і просіць Астроўскага, як нейтральную асобу, якая шмат памагала ўкраінскім групам сваім пасрэдніцтвам для іх зьбліжэньня,—перадаць гэты адказ асабіста. Ён даў адрас і телефон Бендэры Астроўскаму, які абяцаў наведваць Бендэру, пазнаёміцца зь ім і перадаць прывітаньне ад гетмана Скарападзкага і ягоную прапанову абзьняцьці кандыдатуры Скарападзкага і выстаўленьні кандыдатуры Бендэры на пост старшыні Украінскага Нацыянальнага Камітэту.

Затым Астроўскі паведаміў, што ён падрыхтаваў нямецкім установам ад імя Беларускай Цэнтральнай Рады праэкт мемарандума, які ў БЦР яшчэ не абмяркоўваўся, але ён рады выпадку перадаць яго гетману Скарападзкаму з тым, каб і ўкраінскія арганізацыі, кожная ў асобнасьці, абмеркавалі

гэты праэкт і як мага хутчэй перадалі яго нямецкаму ўраду, Галоўнакамандаваньню і ў штаб СС, а таксама ў міністэрства усходніх абласцей паслалі сваі асобныя мэмарандумы, з такім разьлікам, каб яны былі розных рэдакцыяў, але адзінага «антывласаўскага» кірунку, прычым у кожным мэмарандуме павінна быць фраза, што ўкраінцы дабіваліся і дабіваюцца сваёй незалежнасьці, а Власаў гэтага не жадае дапусьць. Так як і самі немцы «гэтага не жадалі і не дапусьцілі», то тут ускосна, але абсалютна зразумела будзе папрок і ў іх бок.

11 сьнежня 1945,

Мінск.

Подпіс

Астроўскі бачыўся зь Бендэрай некалькі разоў і ўстанавіў зь ім кантакт у пытаннях аб'яднаньня паўстанцкай дзейнасьці ў Беларусі і ў Валыні. Падрабязнасьці іх плянаў мне невядомыя. Ведаю, што зь беларускага боку быў некаторы разьлік і на батальён маёра Родзкі—асобы батальён «Дальвіц»—і тое, што Родзька сустракаўся зь Бендэрай і Тарасом Бульбой, адным з украінскіх атаманаў паўстанцкіх атрадаў у Галіцыі, каб дамовіцца аб падрабязнасьцях.

У склад Украінскага Нацыянальнага Камітэту ўвайшлі: старшыня—генэрал Шандрук, Бендэра, палк. Гамзан, гарадзкі галава г.Харькава (не памятаю прозьвішча) і яшчэ некалькі невядомых мне асобаў. Сам я з новаствораным Украінскім Камітэтам сувязяў не ўстанаўліваў, так як працу гэтую веў сам Астроўскі, які працягваў і перамовы аб стварэньні беларуска-украінскага саюзу. Вырашана было, што саюз гэты будзе аформлены ў будучым, а пакуль што ён лёг у аснову больш шырокага пагадненьня, якое было названа «Блок народаў

Усходняй Эўропы»¹, у які былі запрошаны: Беларусы — у асобе Астроўскага ад БЦР Украінцы — у асобе ген. Шэндрука ад УНК

Крымскія татары — у асобе старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Данскіе казакі — у асобе старшыні іх (прозьвішча я не помню).

Грузіны — старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Армяне — старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Азэрбайджанцы — старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Кіргізы — старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Казахі — старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Народы паўночнага Ўралу — старшыні іх камітэту (прозьвішча я не помню).

Кожная з гэтых арганізацыяў таксама выступіла з пратэстам супраць спробы Власава, які падтрымліваўся Галоўным штабам нямецкай арміі, забраць пад сваю апеку вышэй пералічаныя народнасьці.

Гэтае сумеснае, але паданае шляхам асобных мэмарандумаў выступленьне, моцна затармазіла стварэньне Власаўскага камітэту, так як ён пачаў нсупраць нацыянальным, даўно існаваўшым арганізацыям, ствараць у сабе пры Рускім нацыянальным камітэтце, які ёй тады арганізоўваў, асобныя «прадстаўніцтвы» асобных народаў, набіраючы ў гэтыя прадстаўніцтвы людзей, якія стаялі ў старане, або ў апазыцыі да сваіх арганізацыяў. Ад беларусаў ва власаўскую групу ўвайшлі: Кіпель, Будзіловіч, Селях і Ўладзімір Гуцько.

1. Езавітаў памылкова ў гэтым месцы піша «Блок народаў Усходу Эўропы» — Рэд.

У будучым, калі Власаў зь вялікім шумам і помпай адкрыў першае паседжаньне свайго Рускага камітэту ў Празе, «Блок народаў Усходняй Эўропы» выступіў ужо з адным агульным мэмарандумам на імя нямецкага ўраду, у якім папярэджвалася, што нацыянальныя арганізацыі власаўскага маніфэсту і камітэту не прызнаюць і палажэньні іх не забавязваюць на свае арганізацыі й аб'яднаньня каля іх народных групы і нацыянальных вайсковыя фарміраваньні, якія Власаву не павінны быць падначаленыя, а павінны дзейнічаць самастойнымі нацыянальнымі групамі.

У далейшым «Блок народаў Усходняй Эўропы» пачаў шукаць агульных шляхоў, у выпадку паражэньня Нямеччыны. Дамовіліся, што кожная нацыянальнасьць зьбярэсьведчаньні аб застаўшыхся яшчэ ў нейтральных краінах старых дыпляматычных прадстаўніцтваў, а таксама аб існуючых у гэтых краінах нацыянальных камітэтаў гэтых народаў. Кожная нацыянальнасьць павінна была заняцца гэтым асобна, пакуль яны згодзяцца ўвайсьці ў кантакт з «Блокам народаў Усходняй Эўропы».

Паседжаньні «Блока народаў Усходняй Эўропы» адбываліся кожны раз у іншым мейсцы. Часьцей за ўсё рабіліся ў рэстаране ў чась сьнеданьня, якое пераходзіла ў абед. Прысутныя займалі асобны стол або асобны кабзэт. Аб падрабязнасьцях паседжаньняў «Блока» ў месцах паседжаньняў ніякіх пратаколаў ня вялося, бо баяліся разгрому «Блока» і канфіскацыі папераў. Толькі агульны мэмарандум захоўваўся ў кожнай арганізацыі асобна, а таксама быў размножаны і разасланы ўсім нацыянальным арганізацыям для пасьведчаньня.

Такім чынам, зь беларуска-украінскіх сустрэч з Скарападзкім вырас беларуска-украінскі саюз, а затым і «Блок народаў

Усходняй Эўропы», адзначаны межы Беларусі й Украіны, дамоўлена аб сумеснай барацьбе супраць СССР і Польшчы ў абарону нацыянальна-тэрытарыяльнай незалежнасьці гэтых народаў і пачаты пошукі шляхоў для далейшай сумеснай працы ў выпадку паражэньня гітлераўскай Нямеччыны.

На тэрыторыі Беларусі й Украіны намячалася арганізаваць шырокае ваеннае паўстаньне, для арганізацыі якога павінен быў працаваць маёр Родзька з сваім батальёнам спэцыяльна абучаных людзей. Частка людзей, на чале з маёрам Багдановічам і маёрам Вітушкай, была закінута самалётам (здаецца 25 чалавек) і спусьціліся на парашутах. Вестак ад гэтай групы ў БЦР і ў Родзькі не было да канца сакавіка, калі я захварэў і павінен быў рыхтавацца да апэрацыі. У выпадку палёту самога Родзькі ў Беларусь, ён атрымаў ад прэзыдэнта Астроўскага паўнамоцтвы быць яго заступнікам на тэрыторыі Беларусі.

12 сьнежня 1945 г.

Мінск,

Подпіс

Дадам, што пры разьліках на паўстанцкі рух, меркавалася выкарыстоўваць таксама тых людзей, якія не пасьпелі адступіць, але былі ў батальёнах Беларусі Краёвай Абароны. Так як у момант адступленьня і нават пазьней БКА была падначалена камандуючаму БКА падпалкоўніку Кушалю, то сьведчаньняў гэтых у мяне не было. Ведаю, што некаторыя батальёны былі раззброеныя немцамі пры адыходзе бо баяліся, што яны перайдуць да партызанаў, зь іншых батальёнаў людзі разыходзіліся самацёкам, калі пабачылі, што немцы усіх кідаюць, а

самі ад'язджаюць на аўтамашынах і цягніках. Наколькі рэальна было з боку Астроўскага спадзявацца на батальёны БКА на тэрыторыі Беларусі, я меркаваць не магу, так як сувязь зь Беларуссю не ўваходзіла ў мае абавязкі. Гэта была справа камандуючага й асобага батальёна. Таму не магу ўказаць дакладна, дзе й у якіх месцах засталіся батальёны або людзі. Я ў гэты момант быў яшчэ ў Рыме і да беларускага вайскавай справы адносінаў ня меў. У размовах называлася Палесьсе, але яно было толькі што далучанае да Беларусі ад Украіны й як там разьвівалася праца, я ня ведаю.

12 сьнежня 1945 г.

Мінск

Подпіс

У сваім складзе й у палітычных перакананьнях Беларуска-Цэнтральная Рада не была аднароднай. Найперш за ўсё трэба адзначыць чыста механічны падзел на дзьве групы, па іх тэрытарыяльнаму паходжаньню: групу з Захадняй Беларусі, так званую «захаднікамі», якія прывыклі да умоваў жыцьця пры Польшчы і былі звязаны праз яе з Захадняй Эўропай, і групу «ўсходнікаў», якія пастаянна жылі і працавалі ва ўмовах жыцьця Савецкай Беларусі і СССР. Паміж гэтымі групамі заўсёды быў вядомы антаганізм. На чале «захаднікаў» стаялі: былы сэнатар польскага сенату ад беларусаў Юры Сабалеўскі, маг. Мікалай Шкелёнак і Кушаль. На чале «ўсходнікаў» стаялі: былы ўпраўляючы справамі Саветаў Народных Камісараў БССР Кандыбовіч, Калубовіч, інж. Стаськевіч і Селях, які пайшоў пазьней з Кіпелем да Власава і быў выключаны з БЦР.

(Працяг у наступным нумары)

Чалавечае ў паэзіі Генадзія Бураўкіна

Масей Сяднёў

Генадзь Бураўкін. Мастак Сямён Герус

Пакаленьне Бураўкіна крытыка звычайна называе пакаленьнем, абпаленым вайной. (Бураўкін нарадзіўся 28 жніўня 1936 году). Рыгор Барадулін удакладняе: пакаленьне «ня спаленае вайной». Называюць пакаленьне Бураўкіна яшчэ і задзірыстым пакаленьнем. Гэтае пакаленьне ў часы г.зв. адлігі заявіла пра сябе, як пакаленьне, што ня хоча мірыцца з статус-кво. «Задзірысты» Бураўкін не пабаяўся сказаць:

*Не з капрону і не з жалеза
нервы тонкія і ў мяне.
Я ўсё роўна наперад лезу,
каб у вочы плюнуць мане.*

Слова, сказанае на творчым вечары Бураўкіна ў Нью Ёрку.

Ёсьць у гэтага, ня спаленага вайной, пакаленьня і адраджэнскія ноткі, усведамленьне свайго, нацыянальнага. У Бураўкіна мы чытаем:

*Гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок,
гэта пахне друкарскаю фарбай.*

Пра дзеячоў, якіх Бураўкін называе «самародкамі», паэт пісаў і такое:

*Аднойчы азірнецца вол назад
і ўсіх узьніме на крутыя рогі.*

Можна сказаць, задзірыстае пакаленьне ў нейкім сэнсье рыхтавала перабудову.

І ўсё-ж таленавіты паэт Генадзій Бураўкін не задзірысты. Ён занадта сур'ёзны для гэтага. Што нас падкупляе, заварожвае ў паэзіі Бураўкіна, змушае суперажываць — гэта чалавечае ў гэтай паэзіі. (Не хачу ўжываць тут паняцця «гуманістычная паэзія»: яно аклёпанае і тоіць у сабе палітычны падтэкст). Вось-жа палоніць чытача ў паэзіі Бураўкіна, паўтараю—менавіта чалавечае ці чалавечнасьць. І гэта не абавязкава чалавечае ідэальнае. Чалавек у Бураўкіна як чалавек: з усімі ягонымі свомасьцямі — дадатнімі й адмоўнымі. Але перш за ўсё чалавек у Бураўкіна — гэта носьбіт нечата ўзвышанага, прыгожага, чыстага, людскага. У сваёй сутнасьці паэзія Бураўкіна — у сваёй лепшай часьці — узыходзіць да паэзіі духу, духоўнасьці, бо-ж яна чалавечая паэзія. Чалавечнасьць і духоўнасьць — паняцці тоесныя.

Чалавечае ў паэзіі Бураўкіна — гэта адначасна і праўдзівасьць.

*Я шчыра давяраў яру
Усё, што хвалявала сэрца.*

Як рэдка хто зь беларускіх савецкіх паэтаў, Бураўкін і ў часы, калі трэба было прытрымлівацца мэтаду сацыялістычнага рэалізму, здолеў захаваць сваю сувэрэннасьць паэта, пры тым нават у такой коўзкай тэме, як ленінская тэма — ён яе сьмела беларушчыў. Вядома, тут не абыйшлося без выдаткаў, але ў цэласьці талент Бураўкіна, мастакоўская чэснасьць, чалавечае перамага і тут. Няма двух Бураўкіных — ёсьць суцэльны архіпелаг паэзіі Бураўкіна, паўторам яшчэ раз — чалавечай паэзіі, арганічна патрыятычнай. Не дэклярацыйна, а ўсёй моцай свае душы паэт Бураўкін любіць сваю зямлю-Беларусь. Ён яе (цытую): «Абцалаваў песьнямі і маршамі». У патрыятызме Бураўкіна бадай нічога няма ад казённага патрыятызму, нічога ад барабаншчыны:

*Пяю, як трапяткі лісток
на дрэве вернасьці высокім.
І хочацца, каб мой радок
стаў нейчай радасьці вытокам.*

У чалавечай паэзіі Бураўкіна натуральна няма фальшу. Бураўкін не баіцца паспавядацца і ў сваіх грахах, хоць і не такіх ужо вялікіх:

*Ня знаю, гэта добра ці нядобра,
ды што хаваць мінулыя грахі —
і мне таксама міні даспадобы,
хоць я ім запазьніўся ў жаніхі.*

І мілая дзяўчынка ў моднай міні —
як чарачка крышталёвая на сподачку.

Чалавечае абяртаецца ў Бураўкіна ў спавядальнае:

*Ня думаў пра вершы.
Толькі што ты зробіш з душой,
калі ў ёй, як вясновыя кветкі,
прабіліся вершы.*

Як мастак, Бураўкін дбае, каб ягонае паэтычнае слова, ня страціла, як ён піша, «цвёрдай цаны». Улюблёны ў сваю Бацькаўшчыну, Бураўкін ад шчырага сэрца жадае ёй:

*Няхай наперад мкне,
імя сваё ўзвышае,
І гэта будзе мне
і слава, і пашана.*

Цяпер, на сталасьці гадоў, калі, як ён кажа сам, «ўплялася чэпка сівізна ў маю нямодную чупрыну», узбагачаны жыцьцёвай дасьведчанасьцю і мудра азіраючы пройдзенае, паэт па-новаму ўзіраецца ў рэчаіснасьць, рыхтуецца да наступнага старту, да наступнага ўзьлёту. Паэт працуе цяпер над новай кнігай пад назвай «Узмах крыла». Пажадаем-жа паэту шчасьлівага лёту.

Як Янка ў лес хадзіў

Марат Баскін

Зімы на Магілёўшчыне заўсёды халодныя. У той год сьнегу насыпала, што з хаты ня выйсьці, мороз лютуе: птушкі замярзаюць. Сядзяць маластоўцы па хатах, цёплых дзён чакаюць. У гэткае надвор'е гадпадар сабаку з дому не выгане. Толькі Цімох свайго пляменьніка Янку-сіротку па дровы паслаў.

— Глядзі, каб бяз дроў не вяртаўся, — папярэдзіў. — Дармаеды мне не патрэбныя.

Ні хвілінкі бяз працы Янка не сядзіць, а усё роўна дагадзіць Цімоху ня можа. Цімох хату яго бацькоў пад краму перабудоваў, рэчы, што ў хаце былі, сабе забраў ды яшчэ што дзень прыгаворвае:

— Тое, што ад тваіх бацькоў засталася, ты за месяц праеў, а я цябе ўжо год трымаю! Дармаедам у мяне на карку сядзіш!

Начамі Цімох ня сьпіць, думае, як ад Янкі пазбавіцца. Надумаўся ў лес паслаць: хай замерзьне ў лесе: маластоўцам можна сказаць, што сам хлапец у лес пайшоў — неслухам рос.

Сякеру іржавую даў, санкі старыя, што ў печы зьбіраўся спаліць, падсунуў, навошта дабро пераводзіць, калі усё роўна хлапец у лесе замерзьне. Дзьверы за Янкам на засоўку зачыніў, каб незнарок хто ў хату не зайшоў ісьнедаць сеў: бульбы чыгун, жаронкі патэльна. Янку-ж на дарогу скарынкі ня даў. «А навошта даваць, калі ўсё роўна назад ня вернецца», — сам сабе зазначыў Цімох ды сала бульбай закусіў.

А Янка тым часам да лесу дайшоў. Ледзь праз гурбы пералез: вецер кажушок прадзімае, мороз дзіркі ў кажуху лічыць, а дзірак тых, што ў сідзе: адна ля адной! Лапці на нагах распляліся, іх яшчэ бацька плёў, хіба думаў тады ён, што па сьнезе сыноч ў іх хадзіць будзе.

Пачаў Янак дрэвы секчы, толькі сякера па дрэву сьлізгае, бы палка ад дрэва адскоквае. Грукат па лесе ідзе, а сані парожня як стаялі, так і стаяць. Зразумеў Янка, што гэтай сякерай дроў не насекачы, а чым навастрыць сякеру ня ведае. Сеў пад елкаю, задумаўся. А мороз вакол яго хараход водзіць, да сну хіліць, у шчокі пячэ! Адмагнуў Янка сон, на ногі ўзьняўся: бацькавыя словы ўспомніў: ад морозу ласкі не прымай!

Вяроўкай кажушок шчыльней завязаў, у скокі вакол ёлкі пайшоў. Доўга гэтак скакаў ці не, толькі чуе раптам:

— Добра хлопец скачаш: на вясельлі гэтак скакаць ня грэх! Даўно я гэтых танцораў не сустракаў!

— Пэўна, мороз мяне адольвае, — падумаў Янка й яшчэ шчыльней заскакаў.

— Спыніся, Янка. Сілы пабэражы!

— Хітры ты, Мороз. Ды не падманеш мяне. Пакуль ногі будуць скакаць, не супынюся!

— Гэй, Янка! Паглядзі на мяне. Не мороз, я, а сваяк твой, Малы Маластовец.

Азірнуўся Янка, бачыць стаіць на сумеце мужычок, з твару як усе маластоўцы, толькі гэтакі малы, што на далоні ляжа.

— Дзень добры, дзядуля!

— Добры дзянёк, сыноч. Хто цябе ў гэтакі час па дровы паслаў? Можа, бацька захварэў? Даўно я да Антона-дывасека не заходзіў, даўно яго травяніцу ня піў.

— Ужо з год як памерлі і бацька, і маці, — Янка адказаў. — Адзін сваяк застаўся. Цімох. У яго цяпер жыву, ён мяне па дровы і паслаў. Ды толькі сякера іржавая, а навастрыць няма чым! А бяз дроў нельга мне да дому вяртацца.

— Гэта бяда не бяда, — мужычок кажа. Падсаблю табе. Вынуў мужычок з торбы ся-

керу, у сьнег кінуў. Сякера гэтка маленькая, як і сам мужычок. Узмахнуў кійком мужычок — расьці пачала сякера: расла, расла, а вырасла сама да дрэваў пабегла. Вынуў мужычок з торбы абрус, на сьнезе разаслаў і кажа — Пакуль сякера дровы нарыхтуе нам, сядай, хлопца, да стала: чым багаты, тым і рады: ежа ў мяне ня панская, а сялянская: ад яе сілы прыбаўляюцца, весялосьць вяртаецца. Абрус мой саматканы, пакармі нас зь Янкам! Толькі гэтак сказаў, а на абрусе патэльна з жаранкаю засквирчэла, бульба ў чыгуне запыхцела, гуркі па краях абруса расселіся, бы не зіма навокал, а лета, гарлач, поўны малака, на сярэдзін абруса пляснуўся, сальніца ў кутку села, бохан хлеба да сальніцы пасунуўся. Пасьнедаў Янка з мужычком, глядзіць дроў возляжыць: на санках гэтулькі не завесці.

Зірнуў мужычок на Янку, усьміхнуўся: — Былі санкі, стануць развалкі, а ну санкі разыдзіцеся, расьцягніцеся, былі маленькімі, станьце вялікімі! — Не пасьпеў мужычок словы сказаць, а санкі ўжо на вачах растуць.

Глядзіць Янка: развалкі замест яго санак стаяць. Дровы самі на гэтыя развалкі кладуцца, самі вяроўкай перавязваюцца.

— А што за санкі без каня, — мужычок кажа. Зноў у торбу палез. Драўлянага канька вынуў, кійком да грывы дакрануўся:

— Конь ты мой, дубовы! А ну грывай трасяні, а тое ў торбе маёй застаўся даўно ты: глядзіш, драўляным і застанешся!

Глядзіць Янка конь-асілак перад ім стаіць. Грываю замятае, капытамі перабірае, зь месца ірвецца, сьнег пад сабой падмінае.

— Ну бывай, Янка, — мужычок кажа. — Часу няма, а то-б яшчэ пагутарылі! Ды гэтакі мороз шмат каго ў дарозе застаў: трэба за ім вока ды вока, каб бяды не нарабіў — Сякеру ў торбу мужычок паклаў, абрус зьвярнуў, туды-ж запіхнуў, памахаў рукой на разьвітаньне і зьнік, быццам і не было яго.

Як прыехаў Янка ў двор, Цімох вачам не паверыў: санкі старыя ў дарогу Янку даваў, развалкі новыя стаяць. Думаў, што Янка ў лесе замерзьне, а ён каня прывёў, пану гэткага мець у стайні ня сорам. Пачаў Цімох хлопца распытваць, адкуль такое дабро. Расказаў Янка ўсё як было, нічога не ўтаіў.

— Шанцуе дармаеду, — Цімох аж зубамі заскрыпеў. — Ты чаму ў Малога Маластоўца абрус не папрасіў! Навошта мне дровы — пад павецьцю гадоў на 4 ёсьць. Гэткае дабро само ў рукі ішло! А ну, скідай дровы з саней, сам адшукаю мужычка — абрус ў яго вазьму, хай паспрабуе ня даць, ад голаду ў мяне памрэш! Трэба-б цябе было зноў у лес гнаць, ды ізноў што не так зробіш!

У футра мядзьведжае загарнуўся, маляхай воўчы на самыя вочы насунуў, валёнкі ў сярэдзіне авечай скурай заслаў. Сеў на развалкі, сенам абклаўся, паехаў у лес Малога Маластоўца шукаць.

Завіруха гуляе, сьляды замятае. Мороз праз футра пралез, казыраць Цімоха пачаў. Блукае па лесе Цімох, Малога Маластоўца гукае. Ды толькі вецер гудзе ў адказ, ды ваўкі яму падвываюць. Рады ўжо Цімох да хаты вярнуцца ды дарогу згубіў, па якой у лесе заехаў. Ад злосьці пачаў каня біць: уздыбіўся конь ды на ногі ўпаў. Саскочыў Цімох з саней, да каня зь бізуном кінуўся ды ад дзіва ў сьнег сеў: быў конь-асілак — цацка драўляная стаіць. Піхнуў яе Цімох нагой, да развалак павярнуўся, а там, дзе былі развалкі новыя, стаяць санкі дзіцячыя.

Спалохаўся Цімох, прэч ад тых цацак пабег. Ды толькі сьнег пад валёнкамі прывальваецца, футра за дрэвы чапляецца... Як загінуў Цімох ніхто не бачыў.

А Янка ў бацькаву хату вярнуўся жыць. І стаў, як і бацька, добрым дывасекам. Навучыўся таксама квас-травяніцу рабіць, каб Малога Маластоўца пачаставаць: заўсёды ў хаце поўны жбан стаіць, госьця чакае.

Першы сьнег

Сьвятлана Белая

Я даўно не ляпіла сьнегавікоў. З той самай зімы, калі апошні раз была ў сваёй бабулі Вольгі.

Я люблю прыязджаць да яе ў маленькі ўтульны гарадок зь дзіўнай назвай Старыя Дарогі, у гэтым годзе якім споўнілася 410 гадоў. (Кажуць, што Кацярына, праязджаючы з Пецярбургу ў Польшчу прыпынілася тут, бо ейная карэта засела пасярод вуліцы. Раззлаваная царыца ў гневе ўсклікнула: «Вот уж эти старые дороги!» — ня ведаючы, што гэтыя словы дадуць назву мястэчку)

Бабулін дом стаіць на самай ускраіне. Лес. Цішыня. Спакой. Я люблю сустракаць у Старых Дарогах першы сьнег. Прасьнешся ў бабулінай хаце і не паверыш сваім вачам. Невялікі пакой аж іскрыцца ад сьнегу, што памаладзіў землю, зрабіў яе сьвяточна-радаснай. Высоўваю з-пад цёплай коўдры нагу. Бр-р-р холадна. Не, лепш яшчэ паляжу ў цяплай пярыне.

Заглядвае ў пакой бабуля, бачыць, што ўжо ня сплю, пытаецца: «Ну, як спалося?» — і адразу: «Уставай хутчэй, бульба ўжо кіпіць». Я ведаю, што бульба, ачышчаная, чакае майго прабуджэньня ў чыгунку з халоднай вадой. Але бабуля заўсёды так гаворыць, бо хоча прысьпешыць мяне. О, я добра вывучала яе маленькую хітрасьць.

— Я ты-ж абяцала ўчора бліноў напачы, — прыгадваю я. — Сёньня-ж нядзеля.

— А то і праўда, — успамінае бабуля. Пайду раствараць бліны, я-ж і сываратку ўжо прыгатавала.

Бабуля тупае на кухню, я лячу на двор. Колькі сьнегу за ноч насыпала, цэлая пярына каля ганку. Раблю быстрыя рухі рукамі, нахілы, абьціраюся сьнегам. Чую, як бабуля стучыць ў акенца веранды, кліча ў

хату. Але хіба можна паслухацца яе, калі ўсё сьпявае навокал, радуецца першаму сьнегу. Я бягу да каліны, якая расьце пры канцы саду. Чырвоныя гранкі, засыпаныя белым сьнегам. Бел-чырвона-белая каліна. Я люблю яе ягады за ўжо без гаркоты смак. Ягады прыемна таюць разам зь сьнегам у роце. Памятаю, як мой дзед Яўхім кожны ранак зьзядаў вялікую жменю ягад. Частаваў і мяне, але я тады не разумела, як ён можа есьці такую кісьліну.

Шабуршыць пад нагамі лісьце саду. Ціха дзеляцца навінамі дрэвы. На антонаўцы яшчэ вісіць некалькі яблык. Я спрабую адзін. Сапраўды, няма нічога лепшага, чым крышку падмёрзлая кіслая, з хрусткімі сьняжынкамі антонаўка. Іду ў палісаднік. З-пад сьнегу дагараюць апошнія агенчыкі восеньскіх кветак. Дзіўнае спалучэньне: белы сьнег і карычнева-чырвоныя, жоўта-аранжавыя краскі.

Бабуля кліча за стол, на якім вялікай горкай ляжаць румяныя бліны. Быў-бы раз з намі бацька, абавязкова прадэклямаваў-бы:

Дзень быў сьвяты. Яшчэ ад раньня
Бліны пякліся на сьняданьне.
І ўжо пры печы з чапляю стаяла маці...пад рукою
Таўкліся дзеці, заміналі.
Або сьмяяліся, паялі.
Услон заняў сваё ўжо места.
На ім стаяла дзежка цеста.
І апалонік то і дзела
Па дзежцы бегаў жвава, сьмела.
І кідаў цеста ў скавародкі.
Давала піск яно кароткі,
Льлючыся з шумам на патэльні
І ў жар стаўлялася пякельны.
І там зь яго ўжо ў вачавідкі
Пікліся гладзенькія пліткі
Бліноў, спаднізу наздраватых,
У гору пышна, пухла ўзнятых,

І ўжо адтуль рукою маткі
На ўслон шпурляліся аладкі,
А дзеці іх даўно сачылі
І на лятэ блінцы лавілі.
Заядла мазалі іх здорам.

Бяз гэтага коласаўскага верша не абыходзілася ні водная блінная нядзеля. А бліны бабулі сапраўды надзвычайныя. Колькі я не прыглядалася, як яна робіць іх, колькі не спрабавала зрабіць сама, але такія дух мяня, пышныя і смачныя ніколі чамусьці ня выходзілі. Бабуля, мая, наогул, майстрыца на печыва. Найлепшыя караваі некалі пяклі яна ў Старых Дарогах. Калі была маладзейшая, не было адбою ад суседак, сваякоў, знаёмых, а то і проста старадарожцаў, якія прасілі яе сьпячы вясельны каравай. Высокія, пышныя, упрыгожаныя дзіўнымі кветкамі, птушкамі, фігуркамі... Але галоўнае, усе ведалі, што зь лёгкай бабулінай рукі будзе ў маладых, якія пасмакавалі каравай і пачаставалі ім гасьцей, дабрабыт і шчасьце ў хаце, як і ў самой каравайніцы, спадарыні Вольгі.

Адкуль у бабулі такая сіла ў руках, неаднойчы думала я. Можа, гэта ад маёй прабабкі Анастасіі, кампэнсацыя за ейны нясклаўшыся жыцьцёвы лёс? Прабабка Анастасія, капільская пявунья і прыгажуня, нарадзілася ў адзін дзень зь Зьмітраком Жылуновічам, і адна бабка-павітуха прымала роды ў маці маёй прабабкі і маці Зьмітрака. Пасьля Анастасія і Зьмітрок, як і ўсе мястэчковыя дзеці, расьлі разам, разам калядавалі, шукалі заповітную кветку — папараць. Калі Зьмітрок паслаў сватоў да бацькі Анастасіі, майго прапрадзёда Андрэя, то тыя вярнуліся ні з чым. Прапрадзед адмовіўся нават гаварыць зь імі, сказаўшы: «Я хачу маёй дачцы добрай долі». Анастасія выйшла замуж не за галяка, а за заможняга суседа, але добрай долі ня мела. Яе муж памёр, пакінуўшы яе з трыма малымі дзяц

мі. Зьмітрок-жа ў тым часе далучыўся да нацыянальнай справы, пакінуў Капіль... Ягонае каханьне да Настасьсі выратавала яе сям'ю ад Сібіры ў пасьлярэвалюцыйныя гады. У прапрадзёда толькі канфіскавалі зямлю й ягоную гаспадарку. Больш Анастасія лепшай долі не шукала. Гадавала дзяцей адна, хаця была вельмі прыгожай, адукаванай жанчынай, ведала 4 мовы. Вось такі быў ейны лёс...

Сёньня бабуля Вольга чамусьці прысьнілася мне. Нешта вельмі цёплае, прыгдалася ў сьне. І ад тых сьветлых успамінаў я і прачнулася. А можа я прабудзілася ад дзівоснага сьвятла, які запаўняў пакой? Сьвет струмяніўся аднекуль зьверху і ўсё ў пакоі выглядала неяк па-сьвяточнаму інакш. І толькі, калі паглядзела ў вакно, я ўсё зразумела. Выпаў сьнег. Ня той што, толькі запляміць у леапардавую скуру зямлю, а сапраўдны, пушысты, глыбокі. Сьнег быў усюль: на дахах дамоў, на дрэвах, на аўтах. Нават паветра здавалася белым. Сьнег павольна апускаўся на зямлю, замятаючы сьляды рэдкіх прахожых.

Хіба можна уседзець у хаце ў такі дзень?! Як і ў бабуліным садзе шуршыць пад нагамі лісьце. Сьнег мягчэйшы за пух. І сьнегавік зь яго лепіцца вельмі лёгка. Ён стаіць такі сымпатычны і шчаслівы, што, нарэшце, пачаўся ягоны час. Некаторыя дрэвы яшчэ не пасьпелі скінуць лісьце і бел-чырвонажоўта-зялёныя краявіды навокал. Сьнег каляклёнаў усыпаны разнакаляровымі асколкамі восені. Чырвонае лісьце, як кропелькі крыві на белым рушніку зімы.

Я вяртаюся ў хату. Разводжу цеста. Пачынаю печ аладкі. Шыпіць скаварада, растуць на вачах бліны. І ўпершыню яны атрымюваюцца такія-ж смачныя, пышныя і духмяныя, як і ў маёй бабулі Вольгі.

ПА БЕЛ-ЧЫРВОНА-БЕЛЫМ СЫЦАГМ

75 угодкі І Усебеларускага Кангрэсу— ў Менску

Анатоль Старадарожскі

Творчы вечар сяброў Менскага грамадзка-асветніцкага клюбу «Спадчына» «У далонях маёй Беларусі», прысвечаны 75 угодкам І Усебеларускага Кангрэсу, адбыўся 10 снежня ў Доме літаратара.

У фэе вялікай тэатральнай залі былі разьмешчаны дзьве выстаўкі: фотавыстаўка, якая адлюстроўвала гісторыю клюбу «Спадчына» на працягу ягонай амаль 8 гадовай дзейнасьці, і мастацкая выстаўка мастакоў-сябраў клюбу. Партрэтны малюнак Першага ўраду БНР выканаў Уладзімір Жук. Мікола Рыжы выставіў 6 графічных твораў, партрэтаў выдатных дзеячоў беларускага адраджэнскага руху Васіля Захаркі, Аркадзя Смоліча, Расьціслава Астроўскага, Яўхіма Кіпеля, Вацлава Ластоўскага, Канстантына Езавітава. Графічны партрэт Івана Луцкевіча прадставіў Андрэй Карпук, партрэт Антона Луцкевіча — Юрась Хілько. Алесь Карповіч паказаў партрэт Францішка Аляхновіча, Анатоль Крывенка партрэты Янкі Станкевіча, Аўгена Калубовіча, ён жа выставіў галерэю алейных партрэтаў беларускіх дзеячоў: Канстантына Езавітава, Расьціслава Астроўскага, Аўгена Калубовіча, Яўхіма Кіпеля. Цікавую экспазыцыю графічных партрэтаў выдатнейшых дзеячоў нашай культуры зрабіў старэйшы сябра клюбу, мастак Яўген Ціхановіч. Увазе шматлікіх гасьцей вечарыны былі прадстаўлены партрэты Я. Коласа, Я. Купалы, М. Багдановіча, А. Цёткі, А. Міцкевіча, М. Чарота і інш.

Пасьля прагляду выставак госьці і ўдзельнікі

вечарыны былі запрошаныя ў тэатральную залю Дома літаратараў, якая была ўдэкаравана мастаком Міхасём Гараймовічам. Сцэну ўпрыгожваў плякат «У гонар 75 угодкаў Першага Усебеларускага Кангрэсу», ніжэй яго — штандар клюбу «Спадчына». Па баках сцэны стаялі плякаты з словамі гімна клюбу.

Вечар адкрыў старшыня клюбу «Спадчына» Анатоль Бель. Ён зачытаў прывітаньні, якія даслалі ў адрас удзельнікаў вечарыны Прэзыдыюм Рады БНР, Беларуска-Кангрэсовы Камітэт Амэрыкі, Галоўная Управа БАЗА, Згуртаваньне Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў, часопіс «Полацак». Усе тэлеграмы былі сустрэты прысутнымі бурнымі воплескамі. Пасьля прывітаньняў старшыня перадаў слова для дакладу Аўгену Калубовічу, сыну былога прэміера-міністра ўраду БНР. У сваім дакладзе Аўген Калубовіч нагадаў ня толькі старонкі з гісторыі правядзеньня І Усебеларускага Кангрэсу і моманту абвешчання незалежнасьці Беларусі, але гарманічна спалучыў гісторыю зь сёньняшнім днём, з задачамі ў справе адраджэньня нашага народу.

Пасьля дакладу па добрай традыцыі клюбу «Спадчына» адбылася нагарода яе ганаровых сябраў. З нагоды 75-угодкаў І Усебеларускага Кангрэсу, за плённыя клопаты і самаахвярнае служэньне Бацькаўшчыне, Рада клюба падрыхтавала спэцыяльныя граматы (мастацкае афармленьне Алесь Цыркунова, вершаваныя тэксты паэта Віктара Шніпа) сваім ганаровым сябрам. На

гэты раз старшыня клюбу ўрачыста ўручыў іх Міколе Ермаловічу, Юрыю Штыхаву, Лявону Лычу, Язэпу Юхо. Пасьля ўнагародаў Анатоль Бель перадаў дырэктару літаратурнага мастацкага музэя-архіва Ганне Сурмач вялікі пакунак дакумэнтаў, якія былі дастаўлены з Амэрыкі на Бацькаўшчыну (архівы Ўладзіміра Бакуновіча). Ганна Сурмач падзякавала за гэтыя бясцэнныя гістарычныя крыніцы і паабяцала ня толькі пільна захоўваць іх, але даць магчымасьць пазнаёміцца зь імі дасьледчыкам, якія вывучаюць гісторыю эміграцыі.

У мастацкай частцы вечара чыталі сваі вершы сябры клюбу «Спадчыны» Аўген Гучок, Лявон Эміліп, Сьвятлана Багданкевіч, і інш. Камерна-інструментальны ансамбль, які дзейнічае пры клюбе (Алена Бабарыкіна скрыпка, Уладзімір Палупанаў — гітара, Галіна Смоляк-фартэп'яна) выканаў некалькі намяроў. Вакальны сіксэт клюбу прасьпяваў песьню па драме Алы Сакавец «Лесавічка» і музычную навілу «Рагнеда і Уладзімір» Генадзя Ланеўскага. Душою вечара сталі сольныя выступленьні кіраўніка мастацкага ансамбля клюбу, лаўрэату конкурсу опэрных сьпевакоў у Вене Галіны Смоляк і сьпевы пад гітару Ўладзіміра Палупанава, які акрамя сваіх песьняў, выканаў раманы на словы М. Багдановіча, а разам з Галінай Смоляк раманс «У космах схаваліся кветы чырвоныя». Арыгінальны жанр мастацкай дэклямацыі паказала Рагіна Сушчова, якая прачытала свае інсцэніроўкі і кампазыцыі, пабудаваныя на дзіцячым гумары. Дзіцячы ансамбль, які працуе пры літаратурным музэі, выканаў інцэніроўку «Купалінка». Вечар закончыўся выкананнем гімна клюбу «Спадчына», які разам з спадчынцамі сьпявала ўся зала.

Жыве Беларусь!

Гімн клюбу «Спадчына»

Словы Анатоля Зэкава
Музыка Галіны Смоляк

Зямля пад белымі крыламі.
Зямля бацькоў, зямля Скарыны,
Пакуль жывем, датуль ты з намі
Блакітнавокая Айчына.

Прыпеў:

Гэй, беларусы, дружна ўстанем,
Страсем з душы няволі груз.

Пакуль між «спадчынцаў» яднаньне
Датуль жыве і Беларусь!

Адрынем крыўды, зло і зьвягі.
Мы адраджаемся сягоння.
Пад бел-чырвона-белым сыцягам
Яднае нас усіх «Пагоня».

Прыпеў:

Гэй, беларусы, дружна ўстанем,
Страсем з душы няволі груз.

Пакуль між «спадчынцаў» яднаньне
Датуль жыве і Беларусь!

Нам быць манкуртамі даволі,
Нам самы час усім зьяднацца
За долю лепшую, за волю.
За тое, каб людзьдзямі звацца.

Прыпеў:

Гэй, беларусы, дружна ўстанем,
Страсем з душы няволі груз.

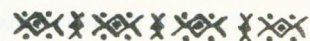
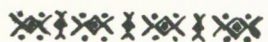
Пакуль між «спадчынцаў» яднаньне
Датуль жыве і Беларусь!

ГІМН ТАВАРЫСТВА «СПАДЧЫНА»

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!

Словы Янатоля Зэкава

Музыка Галіны Смоляк

Паводле марша

С. А. Т. Б.

mp

Зям-ля пад бе-лы-мі кры-ла-мі, зям-ля бацькоў, зям-ля Ска-ры-ны,

mf

па-куль жывем, датуль ты з на-мі, бла-кіт-на-во-ка-я Ай-чы-на,

ПРЫПЕЎ:

f

Гэй, бе-ла-ру-сы, дружна ўстанем, страсем з душы ня-во-лі груз,

* Па-куль жыве між насьяд-нань-не-да-туль жыве і Бе-ла-русь!

* Варыянт выкананьня апошняга радка прыпева, прыняты таварыствам «СПАДЧЫНА»: «Пакуль між „спадчынцаў“ аднавіць датуль жыве і Беларусь!»

КАРНІ НАШАГА РДУ

Чатырнаццаць дзён па Беларускаму часу

Кастусь Калоша

З Полацку паабедзе мы паехалі ў стары гістарычны горад Віцебск. Нас спаткалі ў Віцебскім дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа, уручылі кветкі. Дырэктар тэатру Геральд Асвятчынскі, які прывітаў нас, паказаў пакой тэатру, грывёрную, кафэ, залю для канфэрэнцыяў, тэатральную залю, сцэну з мадэрнаю акустыкаю. Усё было ўпрыгожана й удэкаравана. Нам вельмі спадабалася тут, бо гэта ёсць адзін з лепшых тэатраў Беларусі. На сённяшні дзень тут налічваецца каля 100 сталых актёраў і прыблізна 80 артыстаў, які запрашаюцца часова, на выкананьне асобных роляў.

Пасьля спатканьняў у тэатры мы зрабілі экскурсыю па гораду. Спачатку наведалі дом, дзе пражываў сусьветна-вядомы мастак Марк Шагал, які пазьнеў жыў у Францыі і ЗША. Недалека ад ягонага дому стаіць помнік, які быў афіцыйна, вельмі ўрачыста адкрыты гэтым летам. (Шкадуем толькі, што ніякіх публікацыяў аб дзейнасьці віцебскага мастака мы ў Віцебску не змаглі дастаць).

Нам вельмі хацелася пабачыць дзіцячы шпіталь, дзе лечацца ахвяры чарнобыльскай трагедыі. У Віцебску нам прадаставілася такая мажлівасьць. Нас спаткаў галоўны доктар Іван Какушкін, прадстаўнікі прэсы і тэлебачаньня. С. Карніловіч перадаў 10 пачак мэдыкамэнтаў ад царквы Жыровіцкай Божай Маці, што ў Кліўлендзе. Іван Какушкін прыняў мэдыцыну і, запрасіў нас у свой кабінет, дзе праінфармаваў, што цяпер у шпіталі знаходзіцца каля 200 дзяцей, многія зь іх паехалі на лета дамоў, у падчарно-

быльскую зону. Найбольшай праблемай шпіталя ёсць нястача адпаведных лекаў. Таксама не хапае мэдычных інструмэнтаў, якіх у Беларусі не прадукуюць, а таксама мэдыцынскага абсталяваньня. Часта прыходзяць лекі, якія менш за ўсё патрэбныя на дадзеную хвіліну. У канцы гутаркі доктар падзякаваў за мэдыкамэнт і паказаў пакой з хворымі. У адным былі дзеці ў веку ад 6 да 11 гадоў. У пакой было па 8 ложкаў, усё чыста, дзеці з сумнымі вачамі выказваліся, што яны хочуць дахаты. У другой палаце, ляжалі дзеці ад 3-6 гадоў, уражаньне было яшчэ больш горшае. Дзеці выглядалі больш хворымі, яны амаль не ўсьміхаліся. Пад канец абыходу дзіцячых пакояў, у нас зрабіліся сумнае ўражаньне, бо было вельмі шкада малых дзяцей.

Пад вечар мы вярнуліся ў тэатр, дзе адбылася прэс-канфэрэнцыя, на якой прысутнічалі прадстаўнікі з розных арганізацыяў, прэсы, тэлебачаньня. Ад групы выступалі С. Карніловіч, К. Калоша, В. Лукашэвіч, якія ў асноўным схарактарызавалі жыцьцё беларусаў у Амэрыцы, якія захавалі сваю мову, культуру, песню нацыянальную сьведомасьць, якія, нарэшце, змаглі наведаць Беларусь. Мы адказалі на пытаньні прэсы, а таксама пытаньні публікі.

Пасьля жаночы хор «Васілёк» пад кіраўніцтвам Вольгі Лукашэвіч і акампаніэнт Федзі Паўлаўца выканаў песні: «Я ад вас далёка», «Поле», «Роднае слова», якія выклікалі вялікае захапленьне й цікавасьць у прысутных, якія пляскалі ў далоні, а пасьля канцэрту падыходзілі да нас з словамі падзякі.

Заканчэньне. Пачатак у № 9(19)

У час выступлення хора «Васілёк» у віцебскім дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа. Стаяць справа налева: Кастусь Калоша, Вольга Лукашэвіч, Гэлена Радзюк, Кацярына Валюкевіч, Валянтына Ягоўдзік, Ірына Врэціц, Маня Нэстар, Анатоль Лукьянчык, Федзя Паўлавец

Затым усе зайшлі ў тэатральную залю, дзе адбылася пастаноўка спектаклю «Вежа» ў выкананні артыстаў тэатру. Змест пастаноўкі наступны: па абвешчанні сувэрэннасці Беларусі чалавек задумаў пабудаваць найвышэйшую вежу. Гэтая навіна разняслася па ўсім сьвеце. Мясцовыя ўлады ня ведалі як зрэагаваць на гэта, а тут яшчэ пачалі прыязджаць сваякі й родныя з Амэрыкі...

Для нас запраўды было вельмі цікава, радасна й прыемна пабачыць першы раз пастаноўку ў беларускай мове й у прафэсійным выкананні на Бацькаўшчыне. Затым адбыўся супольнае банкет у кафэ тэатра, у якім прынялі ўдзел прадстаўнікі арганізацыяў, артысты. Пад тост шампанскага распачаў банкет дырэктар тэатра, Г. Асьвяцінскі, які прывітаў гасьцей і ўсіх прысутных, падзякаваў за прыезд і прысутнасьць. Падымаліся іншыя тосты, адгасцьей выступалі С. Карніловіч, В. Лукашэвіч, К. Ка-

лоша. Яны дзякавалі за прывітаньні, вельмі добрае прыняцьцё, спектакль пажадалі большага супрацоўніцтва й плённай працы ў будучыні. У часе банкету выступалі лякальныя ансамблі, харавыя і музычныя, а ў канцы пад аркестру адбыліся супольныя танцы ў вельмі вясёлым настроі. І так а 1-ай гадзін раніцы, разьвітаўшыся, мы ад'ехалі аўтобусам у Менск, адкуль раніцай разьехаліся да сваіх родных і знаёмых.

Адвёдаўшы крыху родных, невялікая група ў складзе Анатолія, Натальі й Алены Лукьянчыкаў, Мані Нэстар, Вольгі Лукашэвіч, Іры Врэціц (Трэцьяковай), Каці Валюкевіч, Кастуся Калошы 7 жніўня наведвала Жыровіцкі манастыр. Нас прыняў япіскап Канстанцін Наваградзкі й Лідзкі, рэктар Менскай духоўнай сэмінарыі. Спачаткі ў ён прызначыў да нас двух сэмінарыстаў, якія добра размаўлялі па-беларуску. Тыя паказалі нам царкву, капліцы, будынкі манастыра. Далей япіскап запрасіў нас у

сваю канцылярыю. К. Калоша праінфармаваў, што група прыехала з Амэрыкі, горада Кліўленда. Усе яны парафіяне праваслаўнае царквы Жыровіцкае Божае Маці і хацелі-б пазнаёміцца з манастыром, сэмінарыяй. Уладыка Канстанцін паведаміў, што цяпер прыязджае вельмі шмат турыстаў. Напрыклад, у гэты-ж дзень прыехалі аўтобусамі звыш 200 дзяцей. У манастыры цяпер праводзяцца рамонтныя, некаторыя будынкі ўжо закончаныя. Людзі вельмі шмат памагаюць ахвярай працы. Адносна сэмінарыі, дык навука тут ёсьць 4-х гадовая й ужо адбыліся першыя выпускі. У сэмінарыі, апрача славянскай мовы, выкладаецца й беларуская мова. Кандыдатаў у сэмінарыю ёсьць шмат. На 1992-1993 навучальны год паступіла 150 заявак, а з прычыны нястачы памешканьня прынята толькі 50. Цяпер ад ураду адміністрацыя сэмінарыі атрымала трэці паверх будынку. Тут будзе рамонт, і сэмінарыя будзе пашырана. Далей Уладыка

пачаставаў нас кавай зь печывам. У канцы паказаў клясы сэмінарыі, пакоі сэмінарыстаў. На разьвітаньне ўладыка падарыў для Кліўлендзкай царквы вялікую ікону Сабор усіх Беларускіх сьвятых у рамцы і ўпрыгожаную вышыванымі рушнікамі. Мы з свайго боку злажылі ахвяру на рамонт і пашырэнне сэмінарыі.

Мы не стараліся прывезьня мэдыкаменты перадаць толькі ў менскія больніцы, бо яны найлепш забясьпечаныя мэдыцынай. Так, частку мэдыкамэнтаў (10) пачак мы перадалі ў Менскую 9 гарадзкую клінічную больніцу. Нас спаткаў галоўны доктар Леанід Бардзіян і карэспандэнт ад газэты. К. Калоша паведаміў, што гэтыя мэдыкаменты—падарунак ад беларускае праваслаўнае царквы ў Кліўлендзе. Доктар запрасіў у сваю канцылярыю, пераняў мэдыкаменты і раскажаў, што з больніцамі цяпер ёсьць праблемы, бо не хапае мэдыцыны, а фабрыкаў, што выпускаюць лекі ў

У часе адвядваньня Усьпенскага сабору ў Жыровіцах. Стаяць зьлева направа: Кастусь Калоша, Маня Нэстар, Вольга Лукашэвіч, Ірына Врэціц, сэмінарыст Жыровіцкай сэмінарыі, Анатоль Лукьянчык, Наталья й Алена Лукьянчыкі, Каця Валюкевіч.

Беларусі няма. (Прадукуецца толькі адзін гатунак). Раней мэдыцыну дастаўлялі з усходняй Нямецчыны, Чэхаславакіі. Ёсць надзея, што адбудуюць фабрыкі й тады сытуацыя палепшыцца. Таксама ёсць недахоп сучаснай дыягнастычнай апаратуры і мэдычных прыладаў. Паказаўшы пакоі шпіталю, доктар падзякаваў за мэдыкамэнты. На разьвітаньне мы пажадалі яму добрых посьпехаў у атрыманьні неабходных мэдыкамэнтаў і абсталяваньня.

Другую частку мэдыкамэнтаў (10 пакач) сям'я Анатоля Лук'янчыка перадала ў дзіцячы абласны шпіталь горада Бярэсьце. Доктарка Л.Пастаялка вельмі добра прыняла гасьцей, павяля па шпіталі і расказала, якія цяпер цяжкасьці ёсць з хворымі, якой мэдыцыны, апаратуры у першую чаргу не хапае. Апрача падзякі за мэдыкамэнты пры разьвітаньні, доктарка пераслала цёплую пісьмовую падзяку ад шпіталю.

Апошняю частку мэдыкамэнтаў К.Калоша перадаў у дзіцячы абласны шпіталь горада Баранавічы, якія пераняла на лётнішчы яго стрыечная сястра дзіцячы, доктар Марыя Кайко. Калі пазьней Кастусь Калоша прыехаў у Баранавічы, дык галоўны доктар Ул-дзімір Зеневіч запрасіў яго ў шпіталь, дзе паказаў асноўныя аддзяленьні і пляны на будову новага дзіцячага шпіталю каля горада Баранавічы. Таксама ён прадставіў госьця з Амэрыкі на канфэрэнцыі дактароў. К.Калоша паведаміў, што пра гэты дзіцячы шпіталь ён даведаўся ад сваёй струечнае сястры доктара Марыі. Затым ён расказаў пра мэдычнае абслугоўваньне ў Амэрыцы, прайнфармаваў, што ў ЗША шпіталі прыватныя, а не дзяржаўныя, або прыватна-сямейныя. Сказаў, што лячэньне вельмі дорага каштуе, але амэрыканцы маюць мэдычнае забясьпечаньне, і яно стаіць на высокім узроўні. На разьвітаньне доктар

падзякаваў за мэдыкамэнты, а Калоша пажадаў добрых посьпехаў у пабудове новага дзіцячага шпіталю.

Падсумоўваючы агульна дні, праведзеныя на Бацькаўшчыне, хачу адзначыць, што гэта было адно з найбольш арганізаваных наведваньняў эміграцыі Беларусі. Вялікае значэньне ў гэтым адыгралі тры фактары: арганізацыйная праца, якую правёў Сяргей Карніловіч перад паездкай у Беларусь, лёгкасьць атрыманьня візаў, зь якімі нам вельмі дапамог Уладзімір Сакалоўскі, а таксама тое, што на Бацькаўшчыне наш прыезд спансаравала таварыства «Бацькаўшчына».

Для нас было вельмі цікава наведаць беларускія музэі, батанічны сад, гістарычныя мясціны, пабачыць, помнікі старажытнай культуры, цэрквы, манастыры, а таксама пазнаёміцца зь некаторымі ўрадаўцамі, пісьменьнікамі, беларускай інтэлігенцыяй, шчырымі беларускімі людзьмі, якія нас вельмі добра прымалі і якіх мы лічылі як сваіх родных. Незабыўнымі для кожнага з нас былі паездкі на радзіму, дзе мы сустрэліся зь сваімі сваякамі і роднымі.

Паколькі зараз ёсць мажлівасьць вольна адведаць Беларусь, беларуская эміграцыя плянуе наведваць сваю Бацькаўшчыну часцей. Пажадана, было, каб урад Беларусі або нейкая прыватная арганізацыя маглі заапекавацца кожным, дапамаглі дастаць візы (а яшчэ лепш было атрымоўваць іх беспасрэдна на лётнішчы ў Менску). Таксама хацелася-б каб для нас, эміграцыі, былі распрацаваны спэцыяльныя маршруты найбольш памятных беларускіх гістарычных і культурных мясцін, выпушчана аб іх спэцыяльная літаратура. Гэта шмат у чым дапаможа эміграцыі пазнаёміцца з Бацькаўшчынай, навізаць добрую і цесную лучнасьць зь беларускім грамадзтам.

ПАМ'ЯЦЬ З'ЯНІ

Успаміны

Вось і кануў у Лету яшчэ адзін, 1992 ад нараджэньня Ісуса Хрыста год.

1000-й Год ад стварэньня Полацакай япархіі

75 Год ад Першага Усебеларускага Кангрэсу й абвешчання незалежнасьці Беларусі.

Год першага сьвяткаваньня Слуцкага паўстаньня на Бацькаўшчыне і XX Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі.

Ён быў складаны, цяжкі, пераломны для нашай Бацькаўшчыны і ўсяго народу. Ён быў годам праверкі нашай трываласьці, вытрымкі, згуртаванасьці.

І разам з тым ён быў памятным. Другі год незалежнасьці. Другі год надзеяў. Другі год стваральнай працы.

Таму, шаноўныя чытачы, давайце яшчэ раз перагартваем ў памяці нашай старонкі 1992 году.

Узгадаем некаторыя ягоньня найбольш яркія падзеі, якія, мажліва, будуць яшчэ не адзін раз вяртаць нас у 1992 год. Падзеі, якія адбыліся ў жыцьці беларусаў Бацькаўшчыны і беларусаў Замежжа. Падзеі, якія адбіліся ў лёсе усіх беларусаў. Незалежна ад месца пражываньня і веравызнаньня

'92

II дзень XX Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі. Канцэрт. Выступае кліўлендзкі хор «Васількі». Дыржуе Вольга Лукашэвіч.

У канцы ліпеня група беларусаў (34 асобы) Амэрыкі наведала Бацькаўшчыну. Менск, Вільню, Полацк, Віцебск, Жыровіцы і пэўна, мясціны, адкуль кожны зь іх родам, адкуль іхнія карані. Вольга Лукашэвіч упершыню пабывала ў сваёй роднай Гарадной, што на Палесьсі. У адну нядзелю, сабралася ў хаце яе цёткі Ганны радня, сваякі. Пачалі ўспамінаць, сьпяваць палескія песні. Гэты цудоўны вечар (верхні правы здымак) на Бацькаўшчыне, пэўна, ніколі не забудзецца.

А што найбольш запомнілася Мані Патапенка і Кацярыне Валюкевіч? (верхні здымак зьлева). Можа быць, падарожжа ў Вільню? Каля Вострай Браны іх зь сьцягам і плякатам сустрэлі беларускія віленчукі. Гэты момант сустрэчы якраз і адлюстравана ў фатаграфаматар. (Ніжні здымак)

Таксама ў памяці кліўлендцаў застанецца сустрэча з Пётрам Краўчанкам, Уладзімірам Герасімовічам, Сяргеем Мартынавым, якія наведаль Кліўленд 18-20 верасьня (с.56, ніжні здымак).

І яшчэ адна дата. Яшчэ адно нашае нацыянальнае свята — Тысячагодзьдзе — будзе помніца і пяць, і дзесяць, і сто, і тысячу гадоў. 1000 годзьдзе заснаваньня Полацкай япархіі — гэта пачатак адраджэньня нашай духоўнасьці, вяртаньне да сваіх вытокаў, рэлігіі, сумленьня. Няхай-жа благаславеньне дастойнага Уладыкі Філарэта палачанаў у часе святаваньня (с.56. фота В.Шчэцкі) стане благаславеньнем усяго беларускага народу ў 1993 годзе.

З ЖЫЦЦЯ ЭМІГРАЦЫІ

BELARUSIAN CONGRESS COMMITTEE OF AMERICA

724 WEST TANTALLON DRIVE, FORT WASHINGTON, MARYLAND 20744

PHONE: (301) - 292-2610

ELEVENTH
BELARUSIAN CONGRESS
OF AMERICA

R. Zavistovich
President
V. Cierpicki
Vice-President
C. Mierlak
Vice-President
M. Bachar
Vice-President
I. Rahalewicz-Dutko
Vice President,
Cultural Affairs
M. Sienko
Secretary
L. Visotsky
Treasurer

MEMBERS:

M. Kalenik
N. Mancywoda
G. Naumczyk
V. Pielesa
I. Scors
K. Worth
C. Najdziuk
Mrs. L. Brylewski
R. Cupryk

AUDITING COMMITTEE:

N. Kosciuk
M. Paluchovich
Mrs. L. Machniuk

The President-elect
Little Rock, Arkansas

November 14, 1992

Dear Mr. President-elect:

On behalf of the Belarusian Congress Committee of America, representing Americans of Belarusian descent throughout this nation, I would like to congratulate you on your election to Presidency.

The Committee is looking forward to your leadership in both domestic and foreign affairs in this post-Cold war era.

The Republic of Belarus suffered more than any other nation from the radioactive fallout after the Chernobyl disaster.

Having renounced the deployment of nuclear weapons in their country, the Belarusian people are striving to make the transition from communism to democracy and from the command economy to the free market. Your support of the Republic of Belarus in these important matters will be greatly appreciated by all the Belarusian Americans in this great country of ours.

Sincerely yours,

Russell R. Zavistovich
Russell R. Zavistovich
President

December 1, 1992

Russell R. Zavistovich, President
Belarusian Congress Committee of America
724 West Tantallon Drive
Fort Washington, MD 20744

Dear Russell:

I was so very pleased to receive your warm message of congratulations. I've been humbled and also thrilled by the tremendous outpouring of support and enthusiasm from around the world.

The next four years will pose many critical challenges. Al Gore and I look forward to doing all we can to help make the future better for everyone.

Sincerely,

Bill Clinton

Даслалі ў часопіс «Полацак» \$:

Азарка Ю. — 24, Азарка Я.—10, Акула К.—50, Андрусышына Ю.—54
Балтрушэвіч В.—120, Бартулі В.і Ф.—54, Белямук М. 6500,Брылеўскі Ул.—60,
Валюкевіч К. -4, Вініцкая— 76, К. Вороб'ей К.—30, Ворт К.—75 Варачаеў Ул.—50
Галяк Р. —20, Галоўка М—50, .Грэбень М—50, .Говард Ф.—160, Грыцук В.—150,
Грынкевіч К.—90 Грынкевіч С.—60, Гутырчык С.—25
Даніловіч Б.—125. Дубаневіч В.—4,
Занковіч А.—54, Запруднік Я. —150, Завістовіч Р.—60
Кабяка А.—28, Кажан А.—40, Кажан В.—130, Каленік М.—100, Калоша К.—200,
Каваленка Я.—35, Карніловіч С.—81, Каханоўская І.—30, Кананчук Т.—8, Кананчук
Г.—15
Калядка М.—24, Кіпель В.—70 Касцюкевіч Ю.—83, Кулеш П. (Мельяновіч С.)—80
Лагуш М —4, .Літаровіч Л.—25, Лукашэвіч В.—12, Лукьянчык А.—30
Махнач М. —60, Мароз Г—35, .Маталыцкі К.—35, Махахей С.—20, Мерляк К.—45
Міцкевіч А.—30, Монід А.—50
Набагез Ул.—100, Найдзюк Ю.—52, Наумчык Ю.—62, Нядзьвецкі П.—45
Орса—Рамана А—80
Палюховіч М.—85, Пелеса Ул.—91
Ракуць Ул —65, Рамукі В. і В. — 54, Раковіч Я—36, Радзюк Г.—38
Сажыч Я—50, Северанюк Л.-20, Сергеевіч В—35, Сенька М.—115, Смаршчок М.—150
Страпко М.—35, Стрэчань А—35, Станкевіч Ю. —50, Станкевіч В. 20
Тулейка М. —50,
Ханенка Я.—40, Хмара С. -100.
Цярпіцкі В.—40,
Шымчык Я.—40, Шчорс М.—50, Шчрос І.—50, Шышка А.—100
Юхнавец Я.—80, Яканюк Ул.—50
Яраховіч А.—16, Яцэвіч В.—35, Ягаўдзік В.—20

Парафія Жыровіцкае Божае Маці, Кліўленд—7450

Усім вялікі дзякуй!

Рэдакцыя ветліва просіць чытачоў аплаціць залегласць за часопіс, бо мы будзем прымушаныя спыніць высылку часопісу. Мы пасылаем 120 часопісаў у Беларусь, Беласточчыну, Віленшчыну, Дзвіншчыну, Расею, Сібір і Казахстан летнічай поштай, а 240 экзэмпляраў звычайнай (марскай) поштаю. Перасылка вельмі дарагая, але часопіс «Полацак» вельмі дапамагае нацыянальнаму ўсведамленьню і нас просяць, каб падвоілі высылку часопісу ў Беларусь. Асабліва просяць сэмінарысты з Жыровіц і студэнты вышэйшых навуковых школаў, але мы маем замала фінансаў. Мы маем надзею, што варожыя адносіны газеты «Беларус» і некаторых эміграцыйных «дзеячоў» у адносінах да часопісу прыпыняцца, бо яны не не дапамагаюць нацыянальнаму змаганню.

Публікацыі часопіса «Полацк» за 1992 г.

Ад рэдакцыі

Белая Святлана. Вяртаньне крыжа.	I, 3
Белая Святлана Пачынальнікі.	УІ, 3
Белямук Міхась. 3 гісторыі сустрэчаў Беларусаў.	УІ, 9-10
3 пасланьня Синода Беларускага Экзархату напярэдадні 1000-годзьдзя Праваслаўнай Царквы ў Беларусі.	ІУ, 3

Прывітаньні

Калядныя і навагоднія прывітаньні:	
Мітрапаліт Філарэт, япіскап Канстантын.	Х, 3
пратаярэй Міхась Страпко і парафіяльная рада парафіі	
Жыровіцкай Божае Маці ў Кліўлендзе.	ІХ, 34
Васіль Быкаў, Анатоль Белы, часопіс «Полацк».	Х, 4-6
Святлана Сачанка, Ала Сівакова, грамадзкія арганізацыі Кліўленда.	Х, 7
3 нагоды 75-годзьдзя Мітрапаліта Мікалая.	УІ, 3
3 нагоды 75-годзьдзя старшыні Рады БНР др. Язэпа Сажыча.	УІІ
Прывітаньні удзельнікам святкаваньня 1000-годзьдзя Полацкай япархіі	
Мітрапаліт Мікалай, а. Міхась Страпко, часопіс «Полацк».	УІ, 3
Прывітаньні ўдзельнікам XX сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі	
Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін, Анатоль Грыцкевіч, Анатоль Белы, Лявон Ліпень	
Беларускія грамадзкія арганізацыі, царкоўная рада царквы Жыровіцкае Божае Маці ў	
Кліўлендзе.	УІ, 4-8
Прывітаньні удзельнікам святкаваньня Слуцкага паўстаньня на Бацькаўшчыне	
Прэзідыюм Рады БНР, часопіс Полацк, Беларускі Кангрэсовы Камітэт Амэрыкі.	ІХ, 3-4

Асьветнікі

Дубок Міхась Сьвяты Кірыла Тураўскі.	ІІІ, 34-36
---	------------

Пачынальнікі

Аўтабіяграфія Канстантына Барысавіча Езавітава.	У, 16-23
Белямук Міхась Ён быў нашаніўцам.	У, 4-5
Бяленіс Людвіка, Пануцэвіч Ірэна Слова пра бацьку.	У, 6-8
Успаміны Яўгена Ціхановіча.	У, 9-15
Часлаў Найдзюк, Купала ў Вільні.	У, 24

Зьрцало житця

Белямук Міхась. Загадка царквы-пахаваньні.	УІІ, 4-9
Грахоўскі Сяргей Вячэрняя малітва.	УІІ, 3
Данілюк Барыс. Пачуй, о ласкавая маці.	ІІІ, 3-4
Дашыневіч Валянтына. Сьвята 1000-годзьдзя Праваслаўля ў Беларусі.	УІІІ, 7-12
Ядзьвіга Дзьвінская. Ён памёр за нас.	ІІІ, 5-7
Ермаловіч Мікола. Полацкая япархія і яе роля ў пачатковай гісторыі Беларусі.	І, 6-8
Калядзінскі Лявон. Храм сьв. Міхаіла зь Віцебску.	УІ, 14-16

Мельнікаў Аляксей. Жыццё і жыццё сьвятой Еўфрасіньні Полацкай.	ІУ, 4-8
Пуцко Васіль. Крыж Еўфрасіньні Полацкай і ўзьвіжальныя крыжы XII—XIII ст.	ІУ, 12-18
а. Уляхін Міхаіл. Духоўнае значэньне крыжа прэпадобнае.	ІУ, 8-12
Штыхаў Юры. Аб стварэньні Полацкай япархіі.	І, 4-5
Штыхаў Юры. 3 гісторыі вывучэньня крыжа прэпадобнай Еўфрасіньні.	УІ, 11-14
Штыхаў Юры. Асноўныя этапы гісторыі Праваслаўнай Царквы ў Беларусі.	УІІІ, 3-6

Наша гісторыя

Белямук Міхась. Эмблема на шчыце герба «Пагоня».	І, 14-18, ІІ, 28-30, ІІІ, 28-31, ІУ, 18-22, УІ, 22-26
Белямук Міхась. Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў.	УІІІ, 12-20, ІХ, 9-18, Х, 9-15
Дучыц Людміла. Як апрачаліся нашыя продкі.	І, 17-22
Касмылёў Валеры. Манэтныя двары на тэрыторыі Беларусі.	ІХ, 5-8
Мясынікоў Анатоль. Выгнаньнік сваёй Радзімы.	УІІ, 16-21
Содаць Уладзімір. Не адзін Гаўрыла ў Полацку.	ІІ, 20-22
Урбан Паўла. Да пытаньня этнічнай прыналежнасьці старажытных ліцьвіноў.	І, 19-22, ІІ, 23-27, ІІІ, 23-27, ІУ, 23-28, У, 34-39, УІ, 27-31, УІІ, 11-15, УІІІ, 26-29, ІХ, 22-26, Х, 16-19.
Юхо Язэп. Кароткі нарыс па гісторыі дзяржавы і права ў Беларусі.	УІ, 16-21, УІІ, 9-10, УІІІ, 21-25, ІХ, 19-21, Х, 20-22

Вобразы Бацькаўшчыны

Дучыц Людміла. Помнікі даўніны ва ўяўленьні беларусаў.	УІ, 34-36
Карпук Андрэй. Мураванка.	ІІІ, 60-61
Мароз Валентына. Па сонца, па долю.	ІІІ, 62
Супрун Васіль. Палац у Пружанах.	У, 59-61
Тарасаў Сяргей. Незвычайная знаходка ў Полацку.	УІІ, 35

Памяць зямлі

Белая Святлана. Віленскія беларусы расказваюць.	ІІ, 34, ІІІ, 40-49, ІУ, 52-54, У, 46-48, УІ, 57-59, ІХ, 35-36
Вітаўт Тумаш. Віленская беларуская гімназія.	ІІІ, 50-52, ІУ, 55-57, У, 49-51, ІХ, 37-40,
Успаміны Яўгена Ціхановіча.	І, 40-45, ІІ, 4-47, ІІІ, 43-47, ІУ, 47-51, У, 9-15, УІ, 53-56, УІІІ, 34-37, ІХ, 41-45
Шукелойц Антон. Сустрэчы зь Віленскім Маэстра.	ІІ, 35-36

3 архіваў КДБ

«Архівы КДБ адкрытыя для ўсіх».	УІІІ, 50-52
Езавітаў Канстантын Барысавіч, Уласнаручныя паказаньні	УІ, 38-40, УІІ, 22-25, УІІІ, 45-49, ІХ, 27-33, Х, 34-39
Міхнюк Уладзімір, Паўлаў Якаў. Як загінуў Езавітаў.	УІ, 37
Сташкевіч Мікалай, Смірноў Юры. Палітычны партрэт Зьміцера Жылуновіча.	ІІ, 14-18, ІІІ, 10-13, ІУ, 29-31
Цьвікевіч Аляксандр: «Ліквідацыя БНР не была манэўрам».	ІІ, 10-14, ІІІ, 7-9

Далёкае і блізкае

Кавыль Міхась Недабітыя рыцары.	IУ, 40-41
Караткевіч Уладзімір, лісты і вершы.	I, 46-50, II, 55-57, УІІІ, 39-44, ІХ, 46-50
Мерляк Кастусь. Беларусы ў Аргентыне.	I, 27-33, II, 49-54, III, 56-58, ІУ, 37-39
Сажыч Язэп. І паны гаварылі нашаю моваю.	IУ, 34-36
Сажыч Язэп Хацёлі з нас зрабіць «палякаў праваслаўных».	У, 42-44
Сажыч Язэп Гісторыя адной паніхіды.	УІІІ, 30-32
Як сёння робяць нас палякамі.	У, 45

Балонкі эмігранцкіх выданняў

Васіль Захарка.	II, 31
Лойка Ул. Іваноўскі. Разьвітаньне.	II, 37

Карані нашага роду

Белая Сьвятлана Туды, дзе нашыя карані.	УІІІ, 60-64, ІХ, 54
Калоша Кастусь 14 дзён па Беларускаму часу.	ІХ, 55-50, Х, 49-52
Ліцьвінка Васіль Засьпявай песьню, народзе!.	I, 57-59
Санько Валер. Прыкметы старэй за звычай.	I, 60-62

Згукі Бацькаўшчыны

Сьвятлана Анатольева. Не кідай, Зьмітрок, гармонік.	ІХ, 50-52
Ала Белая. Тысягодзьдзе.	УІІ, 26-33
Сьвятлана Белая. Адраджэнец Грамады.	УІІІ, 59
Анатоль Белы. 1993 год—год беларускай мовы.	ІУ, 58
Гарэцкі Радзім. Багацьце нетраў Беларусі.	Х, 28-31
Кастусь Мерляк. Прыняцьцё ў Вярхоўным Савеце Беларусі.	УІІ, 33-35
Ванкрэм Нікіфаровіч. Купалаўцы.	У, 25-27
Анатоль Сабалеўскі	
Час духоўнага паяднаньня.	I, 23-27
На хвалі беларускага Адраджэньня.	Х, 23-27
Анатоль Старадарожскі. Напярэдадні 25 Сакавіка	II, 18-20
Ганна Сурмач. Стварыць беларускі архіў.	У, 28-29
Сяргей Тарасаў. Незвычайная знаходка ў Полацку.	УІІ, 35

Лісты з Бацькаўшчыны.

Бараноўскі Ігар. Навіны Берасьцейшчыны.	II, 58
Бараноўскі Ігар, Старадарожскі Анатоль, Сьцяпанаў Юрась	
Навіны нашага жыцця.	III, 14-16
Бараноўскі Ігар, Старадарожскі Анатоль, Сьцяпанаў Юрась	
Кола жыцця Бацькаўшчыны.	У, 30-31
Рудава Тацьцяна Як друкаваў Францішак Скарына.	У, 58
Старадарожскі Анатоль, Сьцяпанаў Юрась. Пасьля летняга перапынку.	УІІІ, 58

Пад бел-чырвона-белым сьцягам

Анатольева Сьвятлана. Сустрэчы з міністрам замежных справаў.	УІІ, 62-66
Белая Сьвятлана Пад зоркаю надзеі.	УІІ, 38-48
Белы Анатоль Дзень Слуцкага паўстаньня — у Беларусі.	ІХ, 60-61

Завістовіч Расьціслаў. Распад імперыі і беларуская незалежнасьць.	II, 3-7
Зэкаў Анатоль. Смоляк Галіна. Гімн клюбу «Спадчына».	Х, 48
Менская Сьвятлана Беларуская сьвята ў ААН.	УІІ, 66-67
Супрун Васіль, Яны змагаліся за Беларусы!.	II, 7-10
Старадарожскі Антоль. 75 угодкі І Усебеларускага Кангрэсу — у Менску.	Х, 46-47
Прывітаньні, дасланыя ўдзельнікам ХХ Сустрэчы.	УІІ, 48-54
Мітрапаліт Мікалай. Казань.	УІІ, 54-57
Некаторыя думкі ўдзельнікаў банкету.	УІІ, 57-60
Рэзалюцыя ХХ Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі.	УІІ, 60-62

Роднае слова

Анатольева Сьвятлана. Не кідай, Зьмітрок, гармонік.	ІХ, 50-52
Арсеньнева Натальля, Нядзьвецкі Пётра. Жыве Беларусы!.	I, 56
Багданкевіч Сьвятлана. «Няма таго, што раньш было...».	I, 54
Баскін Марат	
Магілёўскія калодзежы.	УІ, 49-51
Як Янка ў лес хадзіў.	Х, 42-43
Белая Сьвятлана. Першы сьнег.	Х, 44-45
Гучок Аўген. «Каб па-людзку, каб ладна жыць.	I, 55
Кавыль Міхась Беларус.	УІ, 43-44
Колас Я., Равенскі М. Вясна.	УІІІ, 38
Крутаніч Вольга, Каралі.	III, 54-55
Лойка Алег. Васілёк за калючым дротам.	44
Равенскі Мікола Падняты родны сыяг дзяржавы. Пагоня.	УІ, 51
Сьвятлана Сачанка «Вяліківетразь надзіманы ветрам».	I, 54
Васіль Супрун	
Будзе жыць Беларусы!.	УІ, 47
Благаньне.	УІ, 47
Мы—ахвяра справы.	УІ, 47
Пагоня.	УІ, 47
Спыніўся змучаны пагляд.	УІ, 47
Чаго я хачу?.	УІ, 48
Мы волі чакалі.	УІ, 48
Не да песень, браток, калі шыя ў ярме.	УІ, 48
О, Беларусы.	УІІІ, 55
Крамольны сон.	УІІІ, 55
Падаюць жоўтыя лісьці.	УІІІ, 55
З адзіночкі.	УІІІ, 56
*** У віры жыцьцёвым.	УІІІ, 56
*** Кожны верш—гэта боль.	УІІІ, 56
Вершы за дротам.	УІІІ, 57
І як-жа хваліць мне?.	УІІІ, 57
Неба чужыны.	УІІІ, 57
Сяднёў Масей.	
Яшчэ раз пра мову.	I, 51-52
Пра адно пашкоджаньне.	II, 48,
Паззія.	III, 53
Цяперашнімі вачыма.	У, 40-41
Новыя творы Масея Сяднёва.	УІ, 41-43

Пераклады Масея Сяднёва.	УІІІ, 53-54
Чалавечае ў паэзіі Генадзя Бураўкіна.	Х, 40-41
Цыркуноў Анатоля. Пагоня.	І, 53
Шніп Віктар	
Балада Слуцкага паўстання.	ІХ, 61,
Афіцэрам войска БНР.	ІХ, 62
Шніп Віктар, Яўтуховіч Зьміцер. Песьня Адраджэньня.	ІХ, 52-53
Эміліт Лявон.	
Сумую я пад Вільні.	І, 53
Стаю на вуліцы знаёмай.	ІУ, 52
*** Стаў нябачны мой след на дарогах.	ІУ, 52

Чарнобыльскі шлях

Панацэя ад радыяцыі.	ІІІ, 59
---------------------------	---------

З жыцця эміграцыі

І, 62-64, ІІ, 59-64, ІІІ, 63-64, ІУ, 59-66, У, 62-64, УІ, 60-64, УІІІ, 64, ІХ, 68-72, Х, 56-58	
Калоша Кастусь Спадарства Срэчын'я.	ІУ, 61-62

Вокладкі і развароты часопіса ўпрыгожвалі творы мастакоў

Басалыга Міхась	
Летапісец.	І, 1
Кірыла Тураўскі.	ІІ, разварот
Аленька, родапачынальнік князёў слуцкіх.	ІХ, 1
Басалыга Уладзімір «Вобразы міля роднага краю...».	УІІІ, разварот
Герус Сямён. Стары Менск.	Х, 4
Грац Генадзь. Слуцкія ткачы.	ІУ, 4
Гугель Адольф. Белавежская пушча.	І, 4
Калядэнка Юры Партрэт мітрапаліта Мікалая.	УІ, 2
Карпук Андрэй Распрацоўка макета вокладкі, шрыфтоў рубрыкаў і заставак.	
Карпук Міхась.	
Зіmnі краявід.	І, разварот
Спаса—Еўфрасіньнеўскі манастыр.	ІУ, разварот
Кашкурэвіч Арлен. Я ад Вас далёка.	У, 1
Кузьміч Аляксей. Еўфрасіньня.	ІУ, 1
Ліхачоў У. Полацкая Сафія. 1961.	ІУ, 3
Рыжы Мікола	
Экслібрыс Л.М.Захарэнкі.	І, 2
Васіль Захарка.	ІІ, разварот
Віктар Сташчанюк. Менск у 50-х г. ХІХ ст. Куток Верхняга горада.	Х, разварот
Тышкевіч Юры Якуб Колас.	УІІІ, 4
Ціхановіч Яўген	
Кудзельшчыца.	І, 3
Я. Купала, Я.Колас.	У, разварот
Партрэт Я.Коласа.	У, 1

3 Новым 1993 годам!

